

Jukka Oksa & Jarno Turunen
MENESTYSTARINAA
EI VOI KOPIOIDA

Itäsuomalaiset kansalaisverkkokokkeilut Ylä-Karjalan opissa

Jukka Oksa ja Jarno Turunen

Menestystarinaa ei voi kopioida

**Itäsuomalaiset kansalaisverkkokokeilut
Ylä-Karjalan opissa**

**Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja
University of Joensuu, Reports of the Karelian Institute
N:o 10/2004**

Julkaisija Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Julkaisusihteeri osastosihteeri Tuula Nylander

Jakelu Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos,
PL 111, 80101 Joensuu
Puh. (013) 251 2452, fax (013) 251 2472

ISSN 1458-7114
ISBN 952-458-566-9

Joensuun yliopistopaino
2004

**Jukka Oksa ja Jarno Turunen:
Menestystarinaa ei voi kopioida
Itäsuomalaiset kansalaisverkkokokokeilut Ylä-Karjalan opissa**
Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja
N:o 10/2004

TIIVISTELMÄ

Tässä raportissa tarkastellaan, miten paikalliset tietoyhteiskuntahankkeet onnistuvat siirtämään omalle alueelleen Oppiva Ylä-Karjala -projektissa luotua toimintamallia. Itäsuomalaisina esimerkkeinä paikallisista projekteista ovat Pieksämäen seudun PiiSavo, Kainuun Osku ja Pohjois-Karjalassa toteutettu Oppiva -kansalaisverkko. Raportissa eritellään menestystarinan siirtämisen haasteita ja ongelmakohtia sekä kommentoidaan yleisemminkin viimeaikaista suomalaista tietoyhteiskuntakehitystä paikallisen kehittämistoiminnan näkökulmasta.

Valtakunnan tason tärkein toimija näissä hankkeissa on ollut Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra). Ensin se oli tukemassa kansalaisverkon mallin luomista Oppiva Ylä-Karjala -projektissa. Näiden kokemusten rohkaisemana Sitra käynnisti laajan Oppivat Seutukunnat (Osku) -projektin, jossa kansalaisverkon mallia kokeiltiin kahdeksalla alueella eri puolella Suomea. Sitra myös rahoitti hankkeiden arviointia ja tutkimusta. Tämä raportti perustuu Sitran rahoittamiin arviointi- ja tutkimushankkeisiin Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksessa.

Raportin tärkein yleinen johtopäätös on se, että onnistunut paikallinen tietoyhteiskuntapolitiikka sovittaa yhteen kolmenlaisia prosesseja: paikallisten kehittäjien (ml. kunta) toimintaa, ulkopuolelta tulevien ohjelmien asiantuntemusta ja rahoitusta sekä ihmisten paikallisten arkikäytäntöjen helpottamista.

Avainsanat: tietoyhteiskunta, kansalaisverkko, paikallisuus, Oppivat Seutukunnat, Pohjois-Karjala, Kainuu, Pieksämäen seutu

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	7
2	MALLI JA SEN KÄYTTÖÖNOTTO	12
2.1	Tutkimuksen lähtökohdat	12
2.2	Mikä on Ylä-Karjalan malli?	14
2.3	Ylä-Karjalan mallin toteuttaminen uusilla paikkakunnilla	16
2.4	Ketä kansalaisverkot tavoittavat?	19
2.5	Mallin soveltamisen ongelmakohdat.....	21
3	YHTEISÖLLISYYS JA PAIKALLISUUS	28
3.1	Taustatietoja tutkimusalueista	29
3.2	Paikallinen tietoyhteiskuntahistoria.....	32
3.3	Hankkeiden synty	33
3.4	Paikalliset toimijat	38
3.5	Hanke rakentaa ja hajottaa paikallista yhteisöllisyyttä	39
3.6	Yhteisöllisyys Ylä-Karjalan menestystarinassa.....	39
3.7	PiiSavon, Kainuun Oskun ja Oppivan yhteisöllisyys	43
3.8	Kenelle kansalaisverkon loppuminen olisi menetys?	44
3.9	Paikallisuutta kannattelevat kehittämissyhteisöt ja arkielämä	47
4	TEKNOLOGIAN KÄYTTÖÖNOTTO KEHITTÄMISEN TAVOITTEENA.....	48
4.1	Sosiaalisen ja teknologisen kehityksen paradoksi	48
4.2	Hyvän käytännön siirtämisestä paikallisen oppimisen tukemiseen.....	50
4.3	Tietotekniikan arkistuminen	51
4.4	Tietoyhteiskuntapolitiikan heimot.....	51
	LÄHTEET	54

Kuviot ja taulukot

Kuvio 1.	Hankkeiden ajoittuminen.	13
Kuvio 2.	Ylä-Karjalan toimintamalli.	14
Kuvio 3.	Kansalaisverkkojen toiminta-alueet.	17
Kuvio 4.	Hankkeiden toteutukseen vaikuttaneet tekijät sekä toteutusprosessin ja sen jatkon keskeisiä kysymyksiä	26
Kuvio 5.	Oppivan Ylä-Karjalan menestystekijät.	41
Kuvio 6.	Ilmapiirin muutos tietoyhteiskuntakehityksessä ja Ylä- Karjalan toimintamallin toteutuksessa.	49
Taulukko 1.	Ongelmakohdat hankkeissa.	22
Taulukko 2.	Ylä-Karjalan onnistumisen syyt ja toimintamallin ongelmat uusissa hankkeissa.	25
Taulukko 3.	Perustietoja hankkeiden toiminta-alueista.	30
Taulukko 4.	Perustietoja hankkeista.	37
Taulukko 5.	Kenelle verkko on korvaamaton?	46

1 Johdanto

Tietoyhteiskuntaan liittyvistä menestystarinoista on tullut osa suomalaista itsetuntoa. Olemme ylpeitä, kun pieni Suomi ja sen suuri Nokia ovat kansainvälisten vertailujen kärjessä. Kirvelevin mielin luemme vertailutuloksia, joissa kerrotaan kuinka Ruotsissa sähköiset palvelut ovat parempia ja levinneempiä kuin meillä.

Samalla kun puhe suomalaisesta tietoyhteiskunnasta on jo muuttumassa tuttujen kliseiden hokemiseksi, ollaan havahtumassa siihen, ettei tietoyhteiskunta ole ratkaissut suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisia ongelmia. Suomalainen tietoyhteiskuntamalli on saanut perinnöksi sitä edeltäneen yhteiskunnan sosiaaliset kysymykset, joista monet näkyvät myös alueellisina kehityseroina. Suomi on pitkä ja laaja maa pohjoisessa Euroopassa. Luonnonolosuhteet ja historia ovat muovanneet sen eri alueille hyvin erilaiset lähtökohdat. Jokainen merkittävä rakennemuutos, joiden ripeydestä suomalainen yhteiskunta tunnetaan, on toteutunut alueellisesti epätasaisesti. Toisaalta Suomi tunnetaan myös maana, jossa hyvinvointierot ovat olleet suhteellisen pieniä. Kansakunnan eheyden ja yksituumaisuuden kannalta on pidetty tärkeänä, että hitaammin muuttuvien paikkakuntien kehitystä erikoisesti edistetään ja tuetaan.

Suomen teollinen kasvu kärjisti 1960-luvulta lähtien alueellisia eroja. Teollistaminen tapahtui hyvinvointivaltion rakentamisen yhteydessä. Kansakunnan sosiaalisen yhtenäisyyden nähtiin olevan taloudellisen kehityksen voimavara. Hyvinvointivaltio loi poliittisen areenan, jossa yritettiin vastata paitsi rakennemuutoksen esiin nostamiin sosiaalisiin kysymyksiin, myös aluekehityksen tasapainottomuuden haasteisiin. Nämä kaksi ovat luonnollisesti toisiinsa kietoutuneita. Viimeisin nopea rakennemuutos 1990-luvulla näytti käynnistävän myös uuden alueellisten erojen kärjistymisen aallon. Tänä päivänä aluekehityksen eroja ei olla kuitenkaan ratkaisemassa teollista hyvinvointivaltiota rakentavan kansallisen aluepolitiikan avulla. Eri paikkakuntia kannustetaan itse tarttumaan tietoyhteiskuntake

hityksen avaamiin mahdollisuuksiin. Julkista tukea tarjotaan tekniikan, osaamisen ja innovaatioiden kehittämiseen. Tämän politiikan perusteluksi sopii hyvin professori Manuel Castellsin esittämä uhkakuva, että maailmanlaajuisesti on käynnissä kehityksen verkostoista pois putoavan "neljännen maailman" syntyminen. Myös Suomen reuna-alueilla ollaan oltu huolissaan siitä, miten kyetään pysymään kehityksessä mukana. Tuskin yksikään alue haluaa kuulua neljanteen maailmaan. Niinpä monet paikalliset toimijat ovatkin tarttuneet niille tarjottuihin mahdollisuuksiin osallistua tietoyhteiskuntakehitykseen. Tämä tutkimus tarkastelee yhtä paikallisen tietoyhteiskunnan rakentamisen mallia ja kokemuksia sen soveltamisesta.

Paikallisten kokeilujen lisäksi viime vuosiin on osunut niin sanotun teknologiakuplan puhkeaminen. Suomalaisen tietoyhteiskuntakehityksen näkymät ovat muuttuneet, mikä on vaikuttanut paikallisten hankkeiden haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Onkin tärkeää huomata, että kaikesta paikallisen aloitteellisuuden korostamisesta huolimatta paikalliset hankkeet eivät elä irrallaan yleisestä yhteiskuntakehityksestä. Onnistuneeseen paikalliseen kehittämiseen tarvitaan usein myös ulkopuolisia panoksia. Tämä ei tarkoita sitä, että paikallinen kehitys olisi yleisten trendien passiivista toteuttamista. Ratkaisevaa näyttää olevan se, miten ulkoiset ja paikalliset voimat onnistutaan yhdistämään.

Joka tapauksessa tietoyhteiskuntakokeiluista saadut kokemukset ovat synnyttäneet tarpeen ja tarjonneet mahdollisuuden tarkentaa käsityksiä eri tekijöiden merkityksestä paikallisessa kehityksessä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan muutaman alueen tapausten valossa sitä, miten paikalliset toimijat lähtivät parantamaan asukkaitensa valmiuksia ja mahdollisuuksia osallistua tietoyhteiskuntaan. Näissä hankkeissa oli kysymys kahdenlaisten voimien kohtaamisesta: yhtäällä paikalliset voimat ja toisaalla aikamme kehittämisselityksen välineet, projektit.

Suomalaiset paikallisen kehittämisen instituutiot ja paikallinen osaaminen ovat peräisin hyvinvointivaltion ajalta. Silloin laajeni julkinen sektori, erityisesti sosiaali- ja terveystalvet sekä koulutus. Niiden piirissä syntyi paljon työpaikkoja koulutetuille ihmisille myös reuna-alueille. Kuntien tehtävät kasvoivat ja kunnat alkoivat osallistua paikalliseen kehittämispolitiikkaan.

Toinen ja uudempi ainesosa paikallista kehittämistoimintaa ovat kehittämisohjelmat ja projektit. Runsaan kymmenen vuoden kuluessa tapahtunut julkisen kehittämistoiminnan muuttuminen ohjelmiin perustuvaksi on muuttanut olennaisella tavalla paikallisen toiminnan puitteita. Kun julkisten menojen säästäminen on karsinut kuntien, oppilaitoksien tai paikallisten virastojen taloudellista liikkumavaraa, niin kehittämiseen haetaan voimavaroja erilaisista projekteista, joita rahoitetaan EU:n ja kansallisten viranomaisten ohjelmista. Ohjelmissa tarjotaan määrääjäksi lisäresursseja tiettyjä tavoitteita edistäviin hankkeisiin. Hanke-ehdotukset kilpailevat keskenään ohjelmien rahoituksesta. Käytännössä ohjelmista saavat resursseja ne, joilla on käytettävissään paikallisia voimavaroja ja osaamista hanke-suunnitelmien tekemiseen ja hankkeiden hallinnon pyörittämiseen. Kehittämisprojekteista on muodostunut uusi kenttä, jossa keskushallinnon tavoitteet ja paikallisten toimijoiden pyrkimykset kohtaavat. Jotkut tutkijat puhuvat, että kyseessä on uusi nouseva hallitsemisen tapa. Projektit ovat paikallisia mutta rahoitus ja tavoitteet tulevat ylhäältä päin annettuina.

Tarkastelemme tässä raportissa, miten paikalliset ja yleiset voimat kohtaavat kansalaisverkkoprojektien kehittämistoiminnassa Pieksämäen seudulla, Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa. Kuvaamme hankkeita, jotka toteutettiin noin viiden vuoden aikana 1998 - 2003. Valtakunnan tason tärkein toimija näissä hankkeissa on ollut Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra). Ensin Sitra oli käynnistämässä ja pääosin rahoittamassa Oppiva Ylä-Karjala -projektia, jossa luotiin onnistunut seutuverkon malli. Ylä-Karjalasta saatujen kokemusten rohkaisemana Sitra käynnisti laajan Oppivat Seutukunnat (Osku) -projektin, jossa Ylä-Karjalan mallia kokeiltiin kahdeksalla alueella eri puolella Suomea. Sitra myös rahoitti hankkeiden arviointia ja tutkimusta. Tämä raportti perustuu Sitran rahoittamiin arviointi- ja tutkimushankkeisiin Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksessa.

Viiden vuoden aikana sekä kansalaisverkot että niiden tutkimus ovat joutuneet nopeasti muuttuvien haasteiden eteen. Tapahtumat eivät ole soljuneet eteenpäin kuin menestystarina. Vaikka Ylä-Karjalassa tapahtui tietotekniikan käyttöönoton innovaatio ja luotiin sen uusi malli, niin tämän menestyksen ja kokemuksen siirtäminen uusille paikkakunnille ei ole ollut yksinkertaista. Kun Ylä-Karjalan verkon ensimmäistä jatkohanketta,

sen laajentamista kolmeen naapurikuntaan (Oppiva Vaara-Karjala -projekti) arvioitiin, tutkijat pystyivät tunnistamaan koko joukon hankkeen siirtämisen ja laajenemisen ongelmakohtia (Oksa & Turunen 2002). Ongelmien tunnistamisesta huolimatta uudet Osku -hankkeet törmäsivät samoihin ongelmiin. Tässä tapauksessa meitä tutkijoita ei pitkään lohduta tieto siitä, että olimme oikeassa. Joudumme kysymään, miksi tieto edessä olevista ongelmista ei riittänyt. Oliko kyse siitä, että tietoa ei uskottu tai ymmärretty? Vai oliko sittenkin kyse siitä, että tieto eteen tulevista ongelmista ei riitä, jos käytettävissä ei ole myös kokemusta niiden ratkaisuksista? Onhan tietysti mahdollista sekin, että ongelmat ja esteet ovat luonteeltaan sellaisia, että ne eivät ole edes periaatteessa ratkaistavissa vuoden tai parin mittaisen projektin voimavaroilla.

Vaikka yksittäisiä kehittämishankkeita on tutkittu ja arvioitu paljon, usein niiden aikajänne on lyhyt. Tässä tutkimuksessa on voitu hyödyntää aiempia tutkimuksia ja tarkastella näin kehittämisprosesseja pidemmällä aikavälillä.

Tämän raportin tarkoituksena on pohtia sitä, mitä tapahtui Pohjois-Karjalassa ja itäsuomalaisissa Osku -hankkeissa Ylä-Karjalan menestyksen jälkeen. Raportin jäsenystä voi kuvata kolmikantana, jonka kärkiä ovat teknologian käyttöönottamisen malli (sosio-tekninen innovaatio), paikalliset yhteisöt ja julkinen kehittämisohjelma. Näitä edustavat tässä tapauksessa kansalaisverkko, paikallisten projektien toteuttajat ja Sitran Oppivat Seutukunnat -hanke.

Tarkastelemme ensin kansalaisverkon mallia ja tietoverkkojen rakentamista jännitteineen, ongelmineen ja onnistumisineen. Toiseksi käsittelemme paikallisten projektien toimintaa ja sen asemaa paikallisissa yhteisöissä tutkimuspaikkakunnilla Pohjois-Karjalassa, Pieksämäen seudulla ja Kainuussa. Kolmanneksi tarkastelemme Osku -projektin kokemusten pohjalta teknologian käyttöönottamisen tärkeitä kysymyksiä.

Suuri osa nykyisistä kehittämisprojekteista ja ohjelmista perustuu ajatukseen ”hyvien käytäntöjen” (best practices) kehittämisestä, tunnistamisesta ja levittämisestä. Joudumme kuitenkin kysymään, onko tätä ajatusmallia sovellettu liian pinnallisesti ja irrallaan paikallisen kehityksen todellisuudesta. Onko tässä yhteydessä edes järkevää puhua menestyneen mallin, ns. hyvän käytännön tai innovaation siirtämisestä? Ymmärrettäisiinkö eteen tulleita ongelmia paremmin, jos puhuttaisiin vain

esimerkiksi tietotekniikan käyttöönoton uusista tilanteista tai paikallisesta oppimisesta? Sellaiset termit kuin "siirtäminen" tai "levittäminen" määrittelevät automaattisesti ongelmaksi tai esteeksi ne instituutiot tai ihmiset, jotka eivät ole kyseisestä innovaatiosta kiinnostuneita tai jopa vastustavat entisten jo toimivien käytäntöjensä sotkemista uusilla kehittämishankkeilla. Projektin odotettua pienempien tuloksien syntipukki löytyy liiankin helposti: se on muutosvastarinta tai joidenkin ryhmien haluttomuus oppia uutta.

2 Malli ja sen käyttöönotto

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tämä raportti perustuu Sitran Osku-projektin rahoittamaan tutkimushankkeeseen ”Oppivien seutukuntien synty Itä-Suomessa”, jossa on vertailtu uusien kansalaisverkkojen muodostumista Pieksämäen seudulla, Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa. Lisäksi tutkimuksen taustalla ovat Oppivasta Ylä-Karjalasta ja sen laajennushankkeesta aikaisemmin tehdyt arviointitutkimukset (Oksa & Turunen 2000, 2002).

Tutkimuksessa on tarkasteltu yhteensä 24 kunnan alueella toimivien tietoverkkohankkeiden etenemistä:

- Pohjois-Karjalassa kansalaisverkko *Oppiva* (Kesälahti, Kitee, Rääkkylä, Tohmajärvi, Värtsilä, Outokumpu, Polvijärvi). Vertailukohtana oli myös *Oppiva Vaara-Karjala* ja sen jatkohankkeet (Nurmes, Juuka, Valtimo, Lieksa, Ilomantsi, Tuupovaara).
- Etelä-Savossa Osku -projektiin kuuluva hanke *Pii-Savo* (Haukivuori, Jäppilä, Kangasniemi, Pieksämäki, Pieksämäen mlk, Virtasalmi¹)
- Kainuussa *Kainuun Osku* (Hyrynsalmi, Kuhmo, Paltamo, Ristijärvi, Suomussalmi)

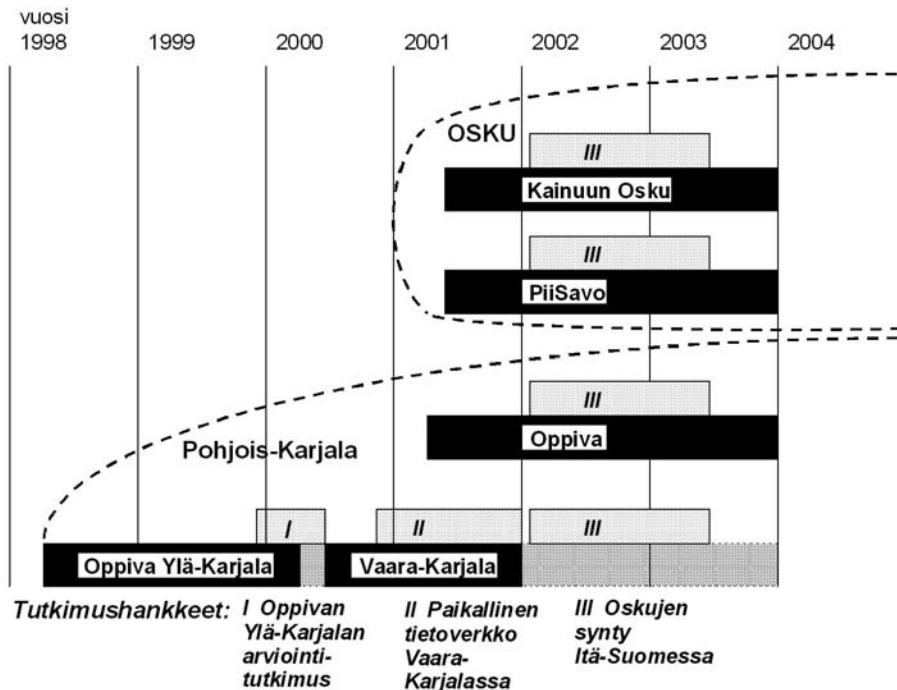
Tutkimus perustuu pääasiassa hankkeiden avaintoimijoiden haastatteluihin ja osallistuvaan havainnointiin. Tutkijat ovat olleet mukana hankkeiden ohjausryhmien kokouksissa ja vierailleet projektien järjestämissä tilaisuuksissa. Lisäksi on käytetty kansalaisverkoista löytyvää aineistoa, projektien tuottamia suunnitelmia, väliraportteja, pöytäkirjoja, kansalaisverkon seuranta-tilastoja ja internet-sivuja sekä hankkeista tehtyjä arvioin- teja ja tutkimuksia.

---

¹ Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen maalaiskunta yhdistyivät vuoden 2004 alusta Pieksän- maaksi.

Haastatellut projektien toimijat ovat avoimesti kertoneet hankkeiden etenemisestä ja myös ongelmakohtat on nostettu rohkeasti esiin. Projektien avainhenkilöt esittävät joskus paljon kriittisempiäkin kommentteja kuin tutkijat. Varsin kriittisistäkin havainnoista huolimatta on hyvä muistaa, että hankkeet ovat arvokkaita ja niiden paikallinen merkitys on ollut suuri. Tällaisten kokeilujen luonteeseen kuuluu, että niissä törmätään usein suuriinkin ongelmiin. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin niistä saatuja keskeisiä opetuksia.

Kolmella tutkimuksen kohteena olevalla hankkeella on monia yhteisiä lähtökohtia. Niiden alueet ovat väestömäärältään samankokoisia. Hankkeet käynnistyivät samoihin aikoihin kevään tai kesän 2001 aikana ja ne suunniteltiin kaksivuotisiksi, vaikkakin ne hakivat myöhemmin jatkoaikaa. Toiminta perustui Ylä-Karjalan kansalaisverkkomalliin kioskipisteineen ja vertaiskouluttajineen. Hankkeet käyttivät verkkopalvelua, jota hallinnoi Nurmeksessa sijaitseva Glocal Oy. Tämä Oppiva Ylä-Karjala -hankkeessa syntynyt yritys on myös antanut Osku -hankkeille kansalaisverkon käyttöön ja FirstClass -ohjelmaan liittyvää koulutusta.

Kuvio 1. Hankkeiden ajoittuminen.

2.2 Mikä on Ylä-Karjalan malli?

Oppiva Ylä-Karjala oli Nurmeksessa, Juuassa ja Valtimolla vuosina 1998 - 2000 toteutettu tietoyhteiskuntahanke. Sen tavoitteena oli ehkäistä alueen syrjäytymistä, luoda uusia sosiaalisia innovaatioita, parantaa asukkaiden palveluja ja rakentaa kansalaisten paikallinen tietoverkko. Jatkohankkeessa *Oppiva Vaara-Karjala* verkko laajeni myös Lieksan, Ilomantsin ja Tuupovaaran kuntiin. Tämän jälkeen verkon toiminta on jatkunut uusien jatkohankkeiden ja kuntien tuella.

Kuvio 2. Ylä-Karjalan toimintamalli.

Ylä-Karjalan projektin toimintamalli koostui neljästä tärkeästä toisistaan tukevasta osasta (ks. kuvio 2): 1) *Maallikkokoulutus tai vertaiskoulutus*, joka on osoittautunut hyvin toimivaksi tavaksi kouluttaa ja opastaa tavallisia ihmisiä tietokoneen ja sähköpostin käyttäjiksi. 2) *Paikallinen verkko (kansalaisverkko)* tarjosi uusille ihmisryhmille ilmaisia tai halpoja käyttöyhteyksiä, sähköpostin ja paikalliset viestialueet, jotka toimivat sekä tiedottamisen kanavana että paikallisena julkisena keskustelufoorumina.

3) *Kioskipisteet* mahdollistavat kaikille ilmaisen pääsyn kansalaisverkkoon ja internetiin. Kioskipisteillä on käytössä tietokone ohjelmineen ja tietoliikenneyhteyksineen. Pisteitä on sijoitettu kouluihin, kirjastoihin, kauppoihin, pankkeihin ja matkailuyrityksiin. Niitä on myös nuorisotiloissa, työttömien taloissa ja vanhuspalvelukeskuksissa. 4) *Osallistuva käyttäjäkunta*, joka luo paikallista sisältöä verkkoon keskustelemalla ja välittämällä tietoja.

Oppivan Ylä-Karjalan yksi keskeisimmistä sosiaalisista innovaatioista oli koulutusjärjestelmä. Puolen vuoden työllisyyskurssilla koulutettiin paikallisista työttömistä verkon ylläpitäjät ja kouluttajat. Näin koulutetut vertais- tai maallikkokouluttajat puolestaan antoivat tietotekniikan perustaitojen ja kansalaisverkon käytön opetusta niin ryhmille kuin yksittäisille ihmisille. Paikkakuntien atk-luokissa järjestettiin avoimia koulutuksia, joihin kuka tahansa saattoi tulla opettelemaan verkon käyttöä. Tarvittaessa tilaisuuksia järjestettiin erikoisryhmille, kuten eläkeläisille, koululuokille, yhdistyksille ja työpaikkaryhmille. Henkilökohtaista opastusta annettiin työpaikoilla ja hankkeen pystyttämällä kioskipisteillä. Kouluttajat tekivät myös ilmaisia kotikäyntejä, he asensivat ohjelmia kotikoneelle ja samalla opastivat koneen ja kansalaisverkon käyttöön. Koulutukseen liittyi myös käyttäjätuki: ongelmatilanteissa neuvoa saattoi kysyä joko puhelimitse tai lähettämällä sähköpostia tutuille kouluttajille tai verkon ylläpitäjälle. Koulutusmallin vahvuus oli siinä, että se perustui ruohonjuuritason lähtöimintaan ja käyttäjien tarpeisiin. Jotkut paikalliset kouluttajat kutsuivatkin sitä osuvasti vierikoulutukseksi. Maallikkokouluttajat olivat vasta itsekkin oppineet verkon käytön ja he pystyivät hyvin asettumaan käyttäjien lähtötasolle viljelemättä liian teknistä sanastoa. Kouluttajat myös tunsivat hyvin paikalliset ihmiset ja olosuhteet.

Ylä-Karjalassa luotiin paikallinen verkko, jota siihen rekisteröityneet myös käyttivät runsaasti kotoa, työpaikoilta ja kouluilta. Hankkeen pystyttämät kioskipisteet olivat myös ahkerassa käytössä. Kansalaisverkon toiminta perustui käyttäjien omaan viestintään. Tietojen laittaminen viestialueille oli yhtä helppoa kuin sähköpostin lähettäminen. Kunnat, järjestöt, yritykset ja paikalliset asukkaat käyttivät verkkoa tiedottamiseen, mutta helppokäyttöisyys teki mahdolliseksi myös keskustelut. Uusien keskustelualueiden perustaminen oli helppoa, koska verkon ylläpito hoidettiin paikallisesti.

Erilaisille ryhmille, kuten yhdistyksille tai koululuokille perustettiin omia keskustelualueita, joihin pääsivät vain ryhmän jäsenet.

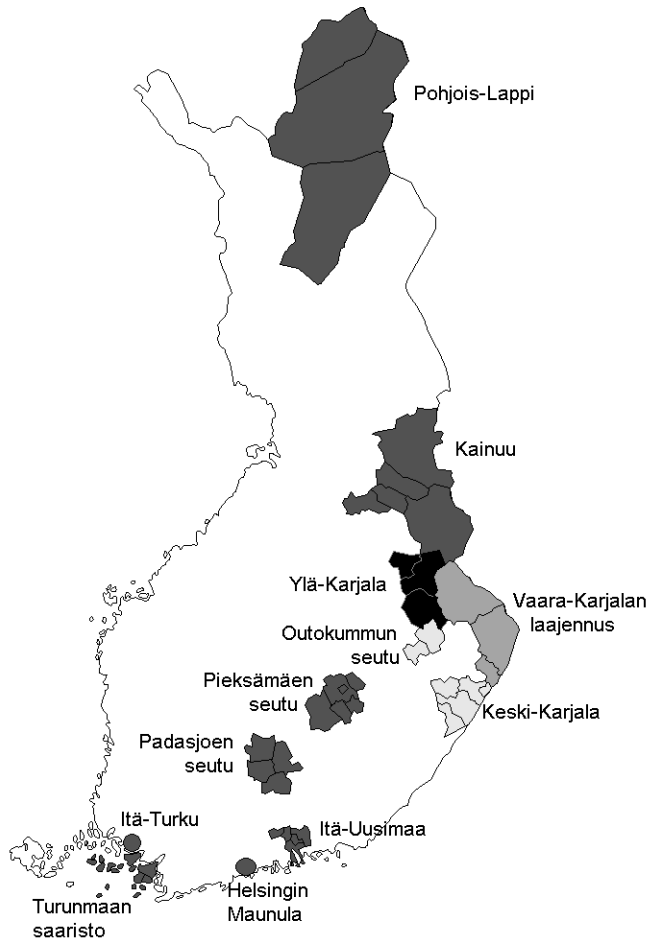
Kansanläheinen koulutus ja verkon helppokäyttöisyys houkuttelivat runsaasti ihmisiä verkon käyttäjiksi. Kahden vuoden mittaisen projektin aikana Oppivan Ylä-Karjalan verkkoon liittyi yli 5000 käyttäjää, mikä oli noin 25 prosenttia alueen asukkaista.

2.3 Ylä-Karjalan mallin toteuttaminen uusilla paikkakunnilla

Sitran Oppivat seutukunnat -hankkeessa Pohjois-Karjalan projekteissa saatuja kokemuksia siirrettiin uusille alueille. Kun lasketaan mukaan Pohjois-Karjalan kansalaisverkot ja Sitran Oppivat seutukunnat -hanke, niin Ylä-Karjalan mallista käynnistynyt paikallisen tietoyhteiskunnan kokeilu kattoi yhteensä 44 paikkakuntaa ja kaksi kaupunginosaa (ks. kuvio 3). Projektien pystyttämien verkkojen käyttäjämäärä oli noin 25 000. Lisäksi mallista on otettu oppia muissakin kokeiluissa.

Ylä-Karjalan toimintamalli onnistuttiin pääpiirteissään toteuttamaan myös tutkimuskohteena olevilla uusilla alueilla. Jokaiselle alueelle pystytettiin kioskipisteitä ja toimiva kansalaisverkko, jonka käytön koulutusta antoivat työvoimakurssin käyneet maallikkokouluttajat. Tutkimuskohteena olevat kolme hanketta asettivat tavoitteekseen kansalaisverkon rakentamisen. PiiSavo oli sikäli poikkeuksellinen, että sen tavoitteina olivat sekä kansalaisverkon rakentaminen että seutuportaalin luominen.

Ylä-Karjalan toimintamallin eri osista pulmallisimpana on pidetty sitoutumista FirstClass -ohjelmaan. Osa toimijoista ja paikallisista asiantuntijoista on kaivannut puhtaasti www-selaimeen perustuvaa ohjelmaa. Kansalaisverkon ohjelman ja www-pohjaisen ratkaisun paremmuudesta käyty keskustelu on lainehtinut välillä kiivaanakin. Uusien hankkeiden toimintaympäristö ja kilpailutilanne ovat muuttuneet Ylä-Karjalan hankkeen ajasta. Tietotekniikan ja sähköpostin käyttö on yleistynyt. Kansalaisverkon tarjoama sähköposti on joutunut kilpailemaan muiden maksuttomien sähköpostien kanssa.

Ylä-Karjala (*Oppiva Ylä-Karjala*) Nurmes, Juuka, Valtimo
Vaara-Karjalan laajennus (*Oppiva Vaara-Karjala*) Lieksa, Ilomantsi, Tuupovaara
Keski-Karjala ja Outokummun seutu (*Oppiva*) Kesälahti, Kitee, Rääkkylä, Tohmajärvi, Värtsilä, Outokumpu, Polvijärvi
Pohjois-Lappi Sodankylä, Inari, Utsjoki
Kainuu (*Kainuun Osku*) Hyrynsalmi, Kuhmo, Paltamo, Ristijärvi, Suomussalmi
Pieksämäen seutu (*PiiSavo*) Haukivuori, Jäppilä, Kangasniemi, Pieksämäki, Pieksämäen mlk, Virtasalmi
ePäijänne Padasjoki, Asikkala, Sysmä, Kuhmoinen
Itä-Uusimaa (*Kehä 5*) Lapinjärvi, Liljendal, Myrskylä, Pernaja, Pukkila
Itä-Turku
Helsingin Maunula (*Nettimaunula*)
Turunmaan saaristo Dragsfjärd, Houtskari, Iniö, Kemiö, Korppoo, Nauvo, Parainen, Västanfjärd

Kuvio 3. Kansalaisverkkojen toiminta-alueet.

Ylä-Karjalan toimintamalliin sisältyvää maallikkokouluttajien mallia on pidetty erityisen onnistuneena. Se on osoittautunut hyväksi tavaksi opettaa tietotekniikan käytön perusvalmiuksia tavallisille ihmisille. Koulutus on ollut monipuolista ja ottanut huomioon erilaisten ihmisten tilanteen ja tarpeen. Kouluttajan persoona ja vuorovaikutustaidot ovat olleet tärkeitä herätettäessä ihmisten kiinnostusta tietotekniikan ja kansalaisverkon käyttöön.

Työttömistä koulutetut projektin työntekijät ovat kokeneet tekevänsä mielekästä ja haasteellista työtä. Onnistumisten myötä itsetunto ja osaaminen ovat nousseet merkittävästi. Kun entistä enemmän erilaisia palveluja voidaan hoitaa verkon kautta, tarvitaan näiden palvelujen käyttöön myös opastusta. Maallikkokoulutus on hyödyntänyt työvoiman käyttämätöntä reserviä yhteiskunnallisesti tärkeään asiaan. Tätä koulutusmallia voisikin verrata aikaisempiin työllisyystöihin, joilla rakennettiin esimerkiksi teitä. Sen sijaan työllisyysvaikutukset näyttäisivät rajoittuvan työllisyyskursien kautta projekteihin palkattuihin henkilöihin projektin ajaksi. Tällaiseen johtopäätökseen on tultu myös Oskujen arvioinnissa (Puhakka & Virtanen 2002, 17).

Oppiva Ylä-Karjala -hankkeessa onnistuttiin työllistämään projektin työntekijöitä kahteen perustettuun yritykseen. Tämä synnytti uusillakin alueilla odotuksia vastaavanlaisesta työllistämisestä. Nämä odotukset eivät ole täyttyneet. Hankkeissa ei ole oikein löydetty polkua tai luontevaa etenemistapaa, jolla uusia yrityksiä tai työpaikkoja olisi voinut syntyä. Työllisyyskursi sinänsä ei luo uusia työpaikkoja, vaan esimerkiksi yritystoiminnan synnyttäminen vaatii huomattavasti enemmän paneutumista esimerkiksi uusien markkinoiden tunnistamiseen tai luomiseen. Todennäköisin työllistämisen alue on ollut koulutustoiminta.

Hankkeiden toiminnot ovat lyöneet parhaiten läpi joissakin pienissä kunnissa, PiiSavossa Virtasalmella ja Kainuun Oskussa Paltamolla. Myös Ylä-Karjalassa pienin kunta Valtimo hyödynsi parhaiten projektin tarjoamia mahdollisuuksia. Näiden onnistumisten taustalta löytyvät projektin paikallisten kouluttajien, kunnan johdon ja virkamiesten onnistunut yhteistyö ja uusien toimintatapojen löytäminen. Kunnat ovat yleisemminkin olleet keskeisessä roolissa hankkeen onnistumisessa tai epäonnistumisessa.

Hankkeilla on ollut heijastusvaikutuksia paikalliseen toimintaympäristöön, kuntien työhön ja imagoon. Tietoyhteiskuntakehitykseen on kiinnitetty paikallisesti entistä enemmän huomiota. Hankkeet ovat saaneet paljon positiivista maakunnallista ja paikallista julkisuutta. Ylä-Karjalan menestystarina ylitti valtakunnallisen uutiskynnyksen mutta uusilla alueilla valtakunnallisen median kiinnostuksen herättäminen on ollut vaikeaa ilman uusia toimintatapoja. Positiivinen esimerkki uutiskynnyksen ylittäneestä uudesta lähestymistavasta oli Helsingin Maunulan Osku -hankkeessa syntynyt malli taloyhtiökohtaisista laajakais-tayhteyksistä.

2.4 Ketä kansalaisverkot tavoittavat?

Yksi Ylä-Karjalan mallin menestyksen vakuuttavista todisteista oli sen korkea käyttäjämäärä. Vieläkin noin 30 prosenttia alkuperäisen kokeilun alueen väestöstä on rekisteröitynyt verkon käyttäjäksi. Myös myöhemmissä kansalaisverkkohankkeissa käyttäjämäärästä on tullut projekteille tärkeä tavoite, jolla on mitattu projektin menestystä. Korkeasta käyttäjämäärästä on tullut myös perustelu kansalaisverkoissa käytetyn FirstClass -ohjelmiston puolesta. Käyttäjämääriä on ollut helppo teknisesti seurata, koska käyttäjät rekisteröidään ja heidän henkilöllisyytensä varmistetaan. Näin ollen järjestelmästä saadaan tehtyä tilastoja käyttäjien kotipaikkakunnista ja myös siitä, kuinka paljon he verkkoa käyttävät.

Osku -hankkeiden väliarvioinnissa useat arvioitsijat ja tutkijat olivat kuitenkin huolissaan siitä, että käyttäjämäärien tavoite korostui liikaa ja uhkasi hämärtää hankkeen muita tavoitteita (ks. Sandberg & Grönholm 2002, Puhakka & Virtanen 2002, 16). Tutkijoiden haastattelemat hankkeiden avaintoimijat ja ohjausryhmien jäsenet pitivät yleisesti hankkeen tärkeimpänä tavoitteena kansalaisten tietoyhteiskuntataitojen lisäämistä, mutta käytännössä hankkeen tuloksien mittarina käytettiin käyttäjämääriä. Arvostelijoiden mukaan keskeisempää kuin 15 % käyttäjämäärän saavuttaminen tulisi olla kansalaisten tietoyhteiskuntataitojen lisääminen. Erityistä tukea olisivat tarvinneet eniten syrjäytymisvaarassa olevat ryhmät, jotka eivät itse aktiivisesti hakeudu koulutukseen.

Ketkä kansalaisverkkoja sitten käyttävät? Oppivat seutukunnat -hanke tilasi Taloustutkimukselta käyttäjätutkimuksen, joka toteutettiin verkoissa tehtynä kyselynä vuoden 2003 huhtikuussa. Mukana tässä käyttäjätutkimuksessa oli 16 seutuverkkoa, niiden joukossa kaikki Osku-alueet, kaksi pohjoiskarjalaista kansalaisverkkoa sekä neljä www-portaalia.² Tämän aineiston avulla voidaan katsoa, ketä seutuverkot ovat onnistuneet tavoittamaan ja motivoimaan vastaamaan.

Seutuverkkojen tyypillinen aktiivinen käyttäjä ei ole nuori mies. Yli puolet aktiivikäyttäjistä (55 %) on naisia ja lähes puolet yli 40-vuotiaita.

Verkot ovat saaneet käyttäjikseen siis sekä naisia että miehiä. Sukupuolen mukaan aktiivikäyttäjien profiilissa on kuitenkin joitakin eroja. Jos hän on yli 50-vuotias, hän on todennäköisesti mies, jos taas alle 50-vuotias, hän on todennäköisesti nainen. Vastanneista yrittäjistä ja eläkeläisistä enemmistö on miehiä, mutta palkansaajista, työttömistä ja opiskelijoista enemmistö on naisia. Erityisesti osa-aikaisten työntekijöiden joukossa naisten osuus on suuri (73%).

Verrattaessa keskenään eri seutuverkkojen vastaajia, kaikkein selvimmin naisvaltaisia olivat kaksi eteläpohjalaista seutuportaalaa (noin 60%) ja seuraavana tulivat naisvaltaisimmat Oskut, Kainuun Osku ja Kehä 5 (noin 58%). Myös tämän tutkimuksen kohteena olevat kansalaisverkot PiiSavo ja Oppiva olivat lievästi naisvaltaisia (55% vastaajista naisia). Vertailussa miesvaltaisimpia verkkoja olivat Oskujen Itä-Turku (57%), Nettimaunula (53%) ja Pohjanmaan maakuntaportaaali. Miesvaltaisuus näyttää liittyvän vastaajien korkeampaan ikään, yli 40-vuotiaiden osuuteen.

Tyypillisten käyttäjien ikärakenne tukee sellaista päätelmää, että seutuverkot edustavat tietotekniikan arkistumista. Tämän arkistumisteesin mukaan ne eivät olekaan (enää) jännittäviä seikkailujen ja valloitusten tapahtumakenttiä vaan arkisten rutiinien hyödyllisiä apuvälineitä, jotka ovat lisäksi käymässä yhä useammin välttämättömiksi. Jotkut muutkin havainnot tukevat tietotekniikan arkistumisen teesiä, johon palataan vielä raportin johtopäätöksissä.

Tutkimuskohteena olevissa kansalaisverkoissa nuorten osuus oli hieman seutuverkkojen keskimääräistä korkeampi. He

---

² Nettikysely ei luonnollisesti edusta kyseisten alueiden tai edes verkkojen kaikkia käyttäjiä. Aineisto kuitenkin edustaa verkkojen aktiivikäyttäjiä.

ovat verkon suurin käyttäjäryhmä. Erityisen korkea heidän osuutensa oli Oppivan Vaara-Karjalan verkossa vastanneiden joukossa, mikä heijastanee sitä, että jotkut alueen oppilaitokset käyttävät verkkoa oppilaiden sähköpostijärjestelmänä.

Tietoverkkojen käytön leviämisen ja arkistumisen myötä murtuu myös kaavamainen käsitys verkkojen ja nuorten suhteesta. Nuorten ja tietoverkkojen suhteessa on myös ongelma-kohtia. Ensinnäkin, kaikki nuoret eivät suinkaan käytä tietoverkkoja. Digitaalinen kuilu kulkee nuorison sisällä. Toiseksi, nuorisokulttuuriksi leimautuneet verkot eivät välttämättä houkuttele muita ikäryhmiä. Kansalaisverkot nojaavat alueellisuuteen ja niiden tavoitteena on koota samaan verkkoon seudun eri ikäisiä väestöryhmiä, koululaisista vanhuksiin saakka. Jos verkko leimautuu pelkäksi nuorisoverkoksi, aikuiset eivät koe sitä välttämättä kiinnostavana. Tästä syystä kansalaisverkoissa onkin huolellisesti luotu erillisiä nuorison keskustelualueita, joilta nuorten on helppo puikahtaa katsomaan mitä aikuisten palstoilla puhutaan. Silloin kun verkkokeskusteluihin osallistuu aikuisväestöä, niin verkon merkitys osallistumisen ja vaikuttamisen areenana korostuu. Esimerkiksi Ylä-Karjalan verkossa koululaiset ja opiskelijat ovat olleet selvästi suurin käyttäjien ryhmä, mutta yhteiskunnallista keskustelua ovat käyneet aktiivit työkäiset. Kansalaisverkon keskustelujen ylläpitäminen ja kehittäminen on haasteellista ja pitkäjänteistä työtä, mutta onnistuessaan sen vaikutukset ovat merkittäviä.

2.5 Mallin soveltamisen ongelmakohdat

Tutkimuksen kohteena olevissa hankkeissa kohdattiin samoja ongelmia, mitä vastaavissa hankkeissa aikaisemmin ja muualla. Oheiseen taulukkoon on tiivistetty yhteenveto hankkeiden ongelmakohdista. Projektin etenemiseen vaikuttavia ongelmallisia kohtia on ollut sekä projektien sisällä (henkilöt vaihtuvat, ristiriitojen ratkaiseminen lykkääntyy) sekä suhteissa ulospäin, joista on erityisesti mainittava projektin ja kuntaorganisaation toiminnan huono yhteensopivuus. Tämä korostuu ehkä siksikin, että kunnat ovat Suomessa tärkeitä paikallisen kehityksen tekijöitä niin hyvässä kuin pahassa. Vaikka kunnat ovat hankkeissa mukana, ja usein ovat jopa niiden keskeisiä käynnistäjiä, niin silti

näyttää siltä, ettei yhteistyötä kunnan eri toimijoiden kanssa saada koskaan aloitettua kyllin aikaisin.

Kaikilla tutkimusalueilla on törmätty myös siihen ongelmaan, että eri tahojen saaminen tuottamaan sisältöä verkkoon on koettu vaikeaksi. Verkon sisällön tekeminen olisi voitu aloittaa aikaisemmin ja se olisi voinut liittyä vahvemmin osaksi työvoimakoulutusta.

Taulukko 1. Ongelmakohtat hankkeissa.

Kainuun Osku	PiiSavo	Oppiva
<ul style="list-style-type: none"> ☐ pitkät etäisyydet ☐ heikot tietoliikenneyhteydet ☐ portinvartijat joissakin kunnissa 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ ristiriidat hankkeen alkuvaiheessa ☐ alussa kouluihin, koululaiskäyttäjiin painottuminen ☐ ensimmäisen kurssin työsuhteiden katkeaminen ☐ pitkä katkos projektipäällikön vaihtamisen takia ☐ suhde kansalaisverkkoon 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ kahden alueen ja kolmen toimipaikan ongelma ☐ paikallisen keskustelun puute ☐ projektin johdon vaihtuminen kesken projektin

Kainuun Osku toteutettiin hyvin kuntavetoisesti ja muihin hankkeisiin verrattuna koulutusorganisaatioiden rooli toteutuksessa oli pieni. Kuntien suhtautuminen hankkeeseen vaihteli suuresti. Eniten ongelmia hankkeella oli Ristijärvellä ja Suomussalmella. Suomussalmen osalta voi jopa kysyä, miksi kunta ylipäätään lähti mukaan hankkeeseen.

Keskeisenä ongelmana Kainuun Oskussa koettiin heikot tietoliikenneyhteydet syrjäisemmille alueille. Taajamien ulkopuolella moni kioskipiste oli modeemiyhteyksien varassa. Hidas yhteys hankaloittaa ennen kaikkea internet-käyttöä. Sen sijaan FirstClass -ohjelman keveys on ollut etu silloin, kun ollaan hitaampien yhteyksien varassa. Kainuun hankkeen avaintoimijat ovat kritisoineet Suomen laajakaistapolitiikkaa, joka jättää laajakaistan vetämisen markkinoiden hoidettavaksi. Reuna-alueet uhkaavat jäädä tällöin nopeiden yhteyksien ulkopuolelle.

PiiSavo -hanke lähti ripeästi liikkeelle käynnistämällä työvoimakoulutuksen jo ennen kuin projektin vetäjä aloitti työnsä. Hanke oli jo täydessä vauhdissa, eikä kukaan ehtinyt suunnitella hankkeen toteutusta ja koordinointia. Alkuvaihetta varjostivat henkilöristiriidat, epäselvät vastuusuhteet ja katkokset tiedonkulussa. Projektisihteeri irtisanottiin ja hieman myöhemmin myös hankkeen vetäjä joutui lähtemään projektista. Ristiriitojen vuoksi hankkeessa toimivien kouluttajien tuki jäi vähäiseksi. Hankalimmassa vaiheessa hanke oli lähes pysähdyksissä useamman kuukauden. Hankkeella oli väliaikainen projektipäällikkö kunnes uusi vetäjä aloitti työnsä. Henkilöstövaihdokset hankaloittivat myös hankkeen dokumentointia ja sopimusten tekemistä. Tilanne selkiytyi ja rauhoittui uuden projektipäällikön aloitettua työt.

Ensimmäisen toimintavuoden aikana vaihtui koko muukin PiiSavon henkilöstö, kun kaikkien ensimmäiseltä työvoimakursilta valmistuneiden kouluttajien määräaikaiset työsuhteet päättyivät. Hanke siis käytännössä aloitettiin uudelleen vuoden 2002 keväällä. Ainakin parhaat ensimmäisen kurssin kouluttajista olisi tuolloin ollut järkevä palkata jatkamaan työtä ja tukemaan uusia kouluttajia. Tähän ei ollut kuitenkaan varauduttu hankkeen suunnitelmissa.

Hankkeen alkuvaiheessa painotettiin voimakkaasti käyttäjämäärän lisäämistä, mikä alussa onnistuikin hyvin. Käyttäjiä haettiin ennen kaikkea kouluista. Verkon sisällöntuotanto ja erilaiset aikuisryhmät jäivät vähäisemmälle huomiolle. Kansalaisverkon yleiset viestialueet täyttyivät lasten ja nuorten kirjoituksista, mikä ei houkuttanut aikuisia verkon käyttöön.

PiiSavo -projektin tavoitteena oli sekä kansalaisverkon että seutuportaalin rakentaminen. Näiden kahden tavoitteen suhde ei ollut kuitenkaan selkeä. Keskeiset tahot olivat alusta lähtien olleet kiinnostuneita seutuportaalista ja kansalaisverkko on nähty sen suhteen välttämättömänä väliaskeleena. Portaalien valmistuttua kansalaisverkosta ajateltiin luopua. Jälkikäteen katsottuna olisi ollut viisaampaa, että alun perin olisi lähdetty kehittämään joko pelkästään seutuportaalista tai kansalaisverkkoa. Nyt kahden järjestelmän luominen samassa hankkeessa sekoitti paitsi projektin toimintaa myös käsitystä hankkeen kohderyhmästä. Kansalaisverkosta portaaliin siirtyminen oli ongelma osalle kansalaisverkkoon koulutetuista käyttäjistä.

PiiSavon hankesuunnitelmassa painotettiin yhteistyötä sosiaalialan innovaatioita edistävän Iso Inke -projektin kanssa. Käytännössä tämä yhteistyö oli kuitenkin hyvin vähäistä eikä tavoite kansalaisverkosta Iso Inken toiminta-alustana toteutunut.

Monet alkuvaiheen ongelmista liittyivät hankkeen suunnitteluun, ohjaukseen ja hallinnointiin. Vähemmällä kiiruhtamisella käynnistymisvaiheessa olisi voinut päästä parempiin tuloksiin. Suunnitteluvaiheessa olisi kannattanut miettiä tarkemmin tavoitteita ja toimenpiteitä. Kaikkien ensimmäisen kurssin käyneiden työsuhteiden päättymistä voidaan pitää jopa suunnitteluvirheenä. Ohjausryhmän, hallinnoijan, projektipäällikön ja rahoittajan keskinäiset vastuusuhteet eivät alkuvaiheessa olleet täysin selvät mutta ne myöhemmin selkiytyivät.

Oppiva toimi kaikkein tiiviimmässä vuorovaikutuksessa Ylä-Karjalan toimijoiden kanssa. *Oppiva* ja *Oppiva Vaara-karjala* –hankkeiden läheisestä yhteistyöstä hyötyivät molemmat hankkeet. Kansalaisverkko perustettiin alunperin rinnakkaiseksi Vaara-Karjalan verkon kanssa. Uusien alueiden käyttäjät kokivat alkuvaiheessa ongelmaksi paikallisen sisällön puutteen. Kesästä 2002 lähtien molempien verkkojen käyttäjille on avautunut sama työpöytä. Tämä on tuonut kummankin alueen käyttäjille uutta sisältöä, mutta samalla muuttanut keskusteluaiheita paikallisista yleisempiin. *Oppiva* ei ole säännöllisesti ollut yhteyksissä Sitran Osku-hankkeiden kanssa, tosin keväällä 2003 projektin työntekijät kävivät tutustumassa Turunmaan saariston Oskuun.

Keskeisin *Oppivan* kohtaama ongelma on ollut projektijohtajan ja -sihteerin vaihtuminen kesken projektin. Projektijohtaja palasi takaisin Pohjois-Karjalan liittoon vetämään EU:n Innovatiiviset toimet -ohjelmaa. Myös hankkeen toinen projektijohtaja siirtyi kesken projektin muihin tehtäviin, joten loppuajan hanketta veti Keski-Karjalan aluekoordinaattori. Aina kun avaintoimijat vaihtuvat, menetetään näiden ihmisten osaaminen ja luodut yhteydet. Jälkimmäistä vaihdosta helpotti toki se, että vetäjä valittiin projektin sisältä.

Oppiva -projektille pystytettiin toimistot Kiteelle ja Outokumpuun, joista käsin aluekoordinaattorit ja muut projektin työntekijät työskentelivät. Lisäksi projektilla oli toimisto Joensuuissa. Kaksi erillistä toiminta-aluetta ja kolme toimipaikkaa hankaloittivat jonkin verran käytännön yhteydenpitoa.

Uusien hankkeiden ongelmia tarkasteltaessa alkaa käydä yhä kiinnostavammaksi se, miksi alkuperäisestä Ylä-Karjalan kansalaisverkosta tuli menestystarina. Seuraavassa taulukossa on verrattu alkuperäisen Ylä-Karjalan hankkeen menestyksen osatekijöitä ja niiden tilannetta uusien hankkeiden kohdalla. Ylä-Karjalan hankkeen vahvuus oli hyvät yhteydet alueen ulkopuolelle. Tämä heijastui esimerkiksi ohjausryhmän työskentelyssä, jossa Sitran asiantuntijapanos oli merkittävä. Vastaavia ulkopuolisia yhteyksiä ei ole ollut virittämässä uusien hankkeiden ohjausryhmien työtä. Ohjausryhmien kokoukset ovat olleet pitkälti tiedon levittämistä ryhmän jäsenille ja muodollisten päätösten tekemistä.

Taulukko 2. Ylä-Karjalan onnistumisen syyt ja toimintamallin ongelmat uusissa hankkeissa.

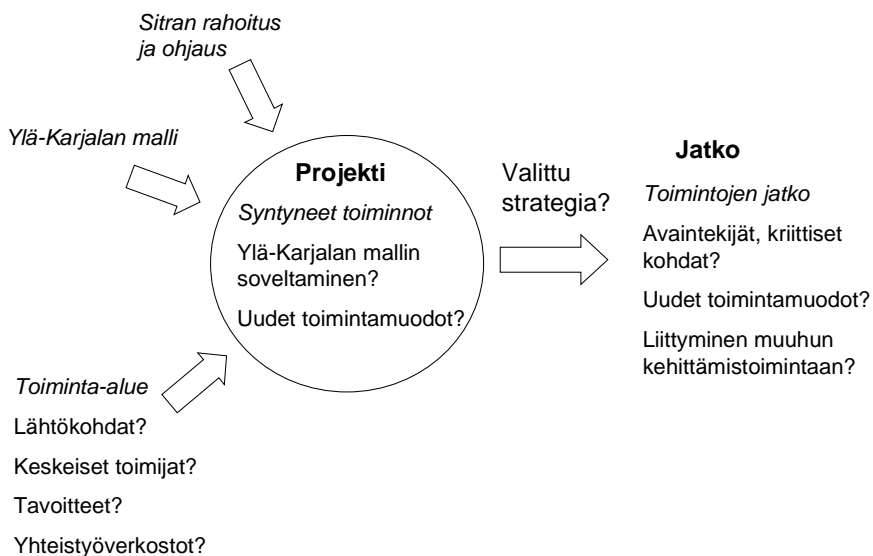
Ylä-Karjalan menestystekijät ja toteuttamistapa	Uusien hankkeiden ongelmakohdat
<ul style="list-style-type: none"> ☐ ulkopuolinen asiantuntijatuuki ☐ innostus ja sitoutuminen, vahva tulevaisuususkko ☐ innovatiivisuus ☐ edelläkävijyys: 'menestystarinan' synty ja levittäminen ☐ teknologinen ratkaisu ja sosiaalinen tilaus kohtasivat ☐ ongelmakohtiin ei kiinnitetty huomiota ☐ teknologiauskon aika 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ ulkopuolisen näkemyksen puute ☐ epävarmuus ☐ idea muualta tuotu, rohkeus uusiin avauksiin vähäistä ☐ tukeutuminen liikaa Ylä-Karjalan malliin: 'menestystarinan rasite' ☐ teknologisen ratkaisun epäily ☐ aiemmat ongelmat toistuvat, kokemusten vaihto vähäistä ☐ teknologiakriittinen aika

Toinen mahdollinen tulkinta Ylä-Karjalan ja myöhempien kansalaisverkkohankkeiden eroista liittyy teknologian käyttöönoton ajoitukseen. Ylä-Karjalan hanke käynnistyi samaan aikaan, kun sähköpostin käyttö yleistyi nopeasti. Suomessa vallitsi

tuolloin 1990-luvun lopussa luja usko uuden teknologian tarjoamiin mahdollisuuksiin. Jatkohankkeiden aikana ilmapiiri on muuttunut nopeasti epäilyksi ja ”it-kuplan” kritiikiksi.

Uusien hankkeiden muotoutumiseen vaikuttivat kolmenlaiset tekijät: 1) kunkin toiminta-alueen omat lähtökohdat, toimijat ja tavoitteet, 2) Ylä-Karjalan toimintamalli ja 3) Sitran ohjaus ja rahoitus (ei koske välittömästi Oppivaa). Jälkikäteen voisi väittää, että hankkeiden suunnittelua ohjasi liikaa rahoitus ja rahoittajan todelliset tai kuvitellut toiveet, jolloin paikalliset tavoitteet jäivät kunnolla pohtimatta. Tällöin, paradoksaalista kyllä, ohjelman rahoittajankin tavoitteet jäävät toteutumatta.

Kuvio 4. Hankkeiden toteutukseen vaikuttaneet tekijät sekä toteutusprosessin ja sen jatkon keskeisiä kysymyksiä

Kehittämistoiminnassa on tärkeää kytkeä ulkopuolelta saadut voimavarat paikallisiin resursseihin. Ilman ulkopuolista asiantuntemusta ja ulkopuolisia voimavaroja voi olla vaikea havaita uusia mahdollisuuksia ja tarttua niihin. Jos taas ajaudutaan taktikoimaan liikaa ulkopuolisten ehdoilla, se näkyy toteutusvaiheessa ja hankkeen päätyttyä paikallisten toimijoiden sitoutumisen puutteena.

Projektimuotoisen paikallisen kehittämisen kannalta tärkeä kysymys on, miten rahoittajan ja paikallisten toimijoiden tarpeet

onnistutaan sovittamaan yhteen. Jos hanketta suunnitellaan alusta saakka paikallisten toimijoiden omista kehittämistarpeista lähtien, on myös todennäköisempää, että nämä tahot ottavat vastuun projektin toiminnoista hankkeen päätyttyä.

Sitra on Oskujen rahoittajana pyrkinyt välttämään vahvaa puuttumista projektien toimintaan ja korostanut paikallisten toimijoiden merkitystä. Jotkut alueet olisivat kuitenkin kaivanneet enemmän ulkopuolista näkemystä ja tukea. Yleisemminkin projektitoiminnassa rahoittajalla voisi olla entistä enemmän ulkopuolisen tukijan ja neuvonantajan rooli. Rahoittajalla on myös keskeinen vastuu hankkeiden kokemusten keräämisestä ja niiden välittämisestä eteenpäin.

3 Yhteisöllisyys ja paikallisuus

Tässä jaksossa tarkastelemme yhteisöllisyyden roolia paikallisessa kehityksessä. Viimeaikoina aluetutkijoitakin ovat kiehtoneet teoriat oppivista organisaatioista ja sosiaalisesta pääomasta. Näissä keskusteluissa paikallisesta yhteisöllisyydestä on tunnistettu piirteitä, joiden avulla voidaan selittää paikkakuntien hyvinvoinnin ja kehityksen eroja ja joista on ajateltu löytyvän myös työkaluja kehittämisselityksen avuksi. Hieman kärjistään sanottuna uskotaan, että on olemassa luonnostaan yhteisestä asuinpaikasta syntyvää paikallista yhteisöllisyyttä, joka ikään kuin kumpuaa yhteisistä olosuhteista ja niissä muodostuneista sosiaalisista yhteyksistä. Sen merkityksestä esitetään kuitenkin aivan vastakkaisia tulkintoja. Yhden tulkinnan mukaan siitä voi muodostua paikallisen kehityksen voimavara, joka tuottaa yhteistyön innovaatiota ja sosiaalista oppimista. Toisen tulkinnan mukaan paikallinen yhteisöllisyys voi johtaa henkiseen pysähtyneisyyteen, joka estää uusien ajatusten sisäänpääsyn, karkottaa nuorison ja tukahduttaa luovuuden.

Yhteisöllisyys kuitenkin muuttuu ja on tärkeä tunnistaa miten se muuttuu. Samankaltaisuuteen ja kohtalonyhteyteen perustuvien yhteisöjen rinnalle ja tilalle syntyy vähemmän ikuisia, löyhempiä ja joustavampia yhteisöjä. Nykyihmisen arkipäivään kuuluvat harrastus- ja intressiyhteisöt, elämäntavan, tyylin tai kulutuksen yhteisöt. Hyvinkin tilannekohtaista yhteisöllisyyttä voidaan kokea esimerkiksi konserteissa, festivaaleilla tai koulutustilaisuuksissa. Olisi todella kummallista, jos tämän yhteisöllisyyden monimuotoisuuden keskellä paikallisyhteisön merkitys olisi entisellään.

Yhteisöllisyyden ja paikan yhteys näyttää toisenlaiselta, jos paikallisen yhteisöllisyyden sijasta puhummekin yhteisöllisestä paikallisuudesta. Kun ihmisten paikkakunnat muuttuvat ja paikkakuntien rajat liikkuvat, kuhunkin paikkaan tai alueeseen kuuluu yhtä aikaa useita päällekkäisiä ja limittäisiä yhteisöllisyyden muotoja. Kiinnostavaa olisi tunnistaa ne yhteisöllisyyden muodot, jotka sisällyttävät itseensä paikallisuutta, ja joissa paikallisuuden merkitystä jalostetaan ja karsitaan. Tätä tapahtuu koko ajan järjestöissä, poliittisessa keskustelussa, julkisuudessa, hallinnossa ja kehittämisselityksissä. Voimmekin nyt kysyä,

missä yhteisöllisyyden rakentamishankkeissa Oskut ovat olleet mukana? Miten ja kenen paikallisuutta niissä on oltu muovamassa?

Jotta voisimme ymmärtää paremmin yhteisöllisyyttä ja paikallisuutta, tarkastelemme ensin hieman tarkemmin tutkittavien hankkeiden toimintaympäristöä ja lähtökohtia. Hankkeiden toimintaympäristöön ovat vaikuttaneet keskeisesti niin alueen yleiset lähtökohdat ja sen paikallinen tietoyhteiskuntahistoria kuin kyseisen hankkeen synty tapa ja mukaan lähteneet keskeiset toimijat.

3.1 Taustatietoja tutkimusalueista

Tässä tutkimuksessa mukana olevalla kolmella itäsuomalaisella alueella on monia yhteisiä lähtökohtia. Niillä on kaikilla hieman yli 30 000 asukasta. Alueet ovat koko maahan verrattuna keskimääräistä harvemmin asuttuja. Maa- ja metsätalouden osuus elinkeinoissa on keskimääräistä suurempi. Ne eivät sijaitse maakuntakeskusten välittömässä läheisyydessä. Vanhusten osuus väestöstä on keskimääräistä suurempi ja korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus keskimääräistä pienempi. Kuolleisuus on syntyvyyttä korkeampi ja muuttoliike negatiivinen. Myös työttömyysaste ja huoltosuhte ovat maan keskiarvoa korkeammat ja alueet ovat kärsineet muuttotappioista.

Jos verrataan kansalaisverkkojen toiminta-alueiden väestökehitystä, niin itäsuomalaisten kansalaisverkkohankkeiden lähtökohdat ovat kaikkein vaikeimmat. Kaikkein negatiivisinta väestökehitys on ollut Vaara-Karjalassa ja Kainuun Oskun alueella. Niissä 20 vuodessa väestö on vähentynyt viidenneksen. Tilastokeskuksen väestötrendilaskelmien mukaan väestön väheneminen jatkuu ja ne menettäisivät 50 vuodessa puolet asukkaistaan. Myöskin PiiSavon ja Oppivan toiminta-alueet sijoittuvat väestökehitykseltään keskimääräistä heikompien alueiden joukkoon.

Tutkittujen itäsuomalaisten hankkeiden toiminta-alueilla on myös keskinäisiä eroja. Kainuu on erittäin laaja ja harvaan asuttu, kun taas Oppivan ja PiiSavon alueisiin kuuluvat myös tiheästi asutut kaupungit Pieksämäki, Kitee ja Outokumpu. Vaikka työttömyys on valtakunnan keskitasoon verrattuna jokaisella kolmella alueella korkea, erottuu Kainuun Oskun alue vielä

tässäkin joukossa. Siellä useampi kuin joka neljäs työvoimasta oli työttömänä vuoden 2000 lopussa.

Huoltosuhte on raskain Hyrynsalmella ja Suomussalmella (2,4). Näissä kunnissa on neljä työllistä noin kymmentä työvoiman ulkopuolista tai työtöntä kohti. Tilanne on paras Kiteellä ja Pieksämäellä, joissa riittää kuusi työllistä kymmentä työssä käymätöntä kohti (huoltosuhte 1,7).

Taulukko 3. Perustietoja hankkeiden toiminta-alueista.

	Kainuun Osku	PiiSavo	Oppiva
Suhde seutukuntajakoon	Kuntia kahdesta seutukunnasta	Pieksämäen seutu + Kangasniemi	Keski-Karjalan ja Outokummun seudut
Maakunta	Kainuu	Etelä-Savo	Pohjois-Karjala
Maapinta-ala km ²	13 281	3 041	3 761
Väestö 31.12. 2000	31 872	31 197	35 897
Väestö / Maa-km ²	2,4	10,3	9,5
Väestön ikärakenne %			
0-14 v	16,1	16,2	16,9
15-64 v	64,4	63,5	63,5
yli 65 v	19,5	20,3	19,6
Työttömyysaste % 12/02 (työministeriö)	26,0	18,5	19,6
Erityispiirteet	Laajin ja harvimmin asuttu. Korkein työttömyys. Nopein väestön väheneminen. Vähän kuntien välistä yhteistyötä.	Yhtenäisin toiminta-alue. Vanhusväestön osuus korkein. Väestön väheneminen hitainta.	Kaksi erillistä seutukuntaa. Ei toiminnallinen alue. Eniten lapsia ja nuoria.

Lähde: Tilastokeskus, Altika-tietokanta.

Ikärakenteeltaan alueet eivät poikkea merkittävästi toisistaan. Valtakunnallisiin keskiarvoihin verrattuna kaikilla alueilla on vähemmän nuoria ja työikäisiä ja vastaavasti enemmän yli 65-vuotiaita.

Elinkeinorakenteessa näkyy alueiden taloushistoria. Vanha kaivoskeskus Outokumpu on teollisuusvaltaisim (32,1 % työllisistä teollisuudessa). Perinteisesti vahvoissa maatalouspitäjissä on säilynyt maa- ja metsätalouden yli neljänneksen osuus. Näitä löytyy Pohjois-Karjalasta (Rääkkylä, Polvijärvi ja Värtsilä) ja Pieksämäen ympäristöstä (Haukivuori, Jäppilä ja Virtasalmi). Palvelusvaltaisim elinkeinorakenne on Pieksämäellä (70,2 %), Kuhmossa ja Suomussalmella (noin 60 %). Myös muissa Kainuun Oskun kunnissa palvelusektorin osuus on suuri.

Korkea-asteen koulutuksen suorittaneita on suhteellisesti eniten keskuksissa ja niiden ympäristössä, kuten Pieksämäellä ja sen ympäryskunnissa, Kuhmossa, Kiteellä ja Outokummussa.

Tutkimusalueet kärsivät muuttotappiosta, korkeasta työttömyydestä ja syrjäisestä sijainnistaan kasvukeskusten ulkopuolella. Tilastojen valossa Kainuussa monet ongelmat ovat vaikeampia kuin muilla alueilla. Ongelmia on myös Pieksämäen seudulla ja Oppivahankkeen toiminta-alueella. Alueiden sisällä keskuskäytävien, erityisesti Kiteen ja Pieksämäen kehittämisen lähtökohdat ovat paremmat kuin ympäristön pienemmillä paikkakunnilla.

Tutkimusalueiden kunnanvaltuustoissa Suomen Keskusta on selvästi suurin puolue. Vuoden 2000 kunnallisvaaleissa Keskusta sai eniten valtuustopaikkoja kaikissa PiiSavon, Kainuun Oskun ja Oppivan toiminta-alueen kunnissa kahta perinteistä teollisuuspaikkakuntaa lukuun ottamatta. Pieksämäellä SDP:llä on eniten valtuutettuja ja Outokummussa SDP ja Keskusta ovat tasavahvoja. Kolmen projektin toiminta-alueiden 18 kunnassa keskustalla on enemmistö 14 valtuustossa. Kainuun Oskun toiminta-alueella jokaisessa kunnassa Keskustalla on enemmistö valtuustopaikoista.

3.2 Paikallinen tietoyhteiskuntahistoria

Paikkakunnan aikaisempi kokemus tietoyhteiskuntahankkeista vaikuttaa siihen, mitä alueella osataan, ketkä ovat kiinnostuneita kansalaisverkoista ja kuinka hankkeiden nähdään vaikuttavan paikkakunnan tulevaisuuteen. Suomen maaseudulla on kohtuullisen pitkä tietoyhteiskuntahankkeiden kokemus. Loppupuolella 1980-lukua käynnistyi lähes 50 tietotupaa, ja sen jälkeen on ollut suuri joukko koulutusprojekteja, etätyöhankkeita ja kotisivujen rakentamisprojekteja. Paikkakuntien väliset erot ovat kuitenkin suuria. Usein ratkaisevaa on ollut se, että paikkakunnalla on löytynyt joku tai muutama tietotekniikan mahdollisuuksista innostunut aloitteentekijä. Kokemuksen keräämisen kannalta tärkeää on ollut myös se, ettei hän ole jäänyt yksin vaan on saanut ympärilleen muita kiinnostuneita toimijoita ja organisaatioita.

Nyt tarkastelluista alueista *Pieksämäen seudulla* tietoyhteiskuntaan liittyvä aiempi hankehistoria on ohuempi eikä maakuntatasolla Etelä-Savossa ole panostettu tietoyhteiskuntakehitykseen yhtä näkyvästi kuin Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa. Pieksämäen seudulla kuntien aikaisemmilla toimintakokemuksilla on ollut merkitystä myös nyt tarkastellun PiiSavo –projektin kannalta. Niistä voidaan mainita Haukivuoren kunnan langattomia internet-yhteyksiä tarjoava Radionet -hanke.

Kainuussa maaseudun varhaisia tietoyhteiskuntakokeiluja ovat olleet tietotupa- ja etätyöhankkeet. Kainuun etätyön kehittämisen lähtökohtia tarkastelleen Heimo Keräsen (1998) mukaan tietotuvat olivat ensimmäinen yritys aktivoida etätyön kehittymistä Kainuussa. Valtakunnallisen Tietotupa- ja etätyöprojektin yhteyteen rakennettiin vuonna 1990 myös kainuulainen tietotupaprojekti, jota veti Kainuun liitto. Projektissa oli mukana kolme kylää: Sotkamon Juurikkalahti, Kuhmon Lentiira ja Paltamon Mieslahti. Näissä kylissä postitoimipaikoista varustettiin tietotupia, maaseudun tietoyhteiskunnan solmuja. Yhtenä tavoitteena oli tietotupien toimiminen etätyön tuki- ja välityspisteinä. Käytännössä tulokset jäivät Keräsen mukaan laihoiksi, kun 1990-luvun lama ajoi tietotuvat kuntien syliin – ja vähitellen alas. (Keränen 1998, 48)

Kainuun liiton Telematiikan tukiprojektin myötä Kainuussa valmistui maakunnallinen tietoyhteiskuntastrategia vuosille 1999-2002. Strategia on hyväksytty maakuntahallituksessa

1999. Viime aikoina maakunnallista tietoyhteiskuntakehitystä on ajanut maakunnan liiton eKainuu-hanke. Kainuussa on myös kehitelty maakunnallista alueverkkoa. Aiemmistä tietoyhteiskuntahankkeista voidaan mainita maaseudun kylien kehittämiseen suunnattu Matve-hanke.

Pohjois-Karjalan tietoyhteiskuntahistoria on hyvin samanlainen kuin Kainuussa. Pohjois-Karjalassa on toteutettu runsaasti erilaisia tietoyhteiskuntahankkeita. Esimerkiksi maamme ensimmäisten tietotupien joukkoon kuuluvat Polvijärven Ruvaslahti ja Kontiolahden Jakokoski, nämä kylät saivat oman tietotupansa jo vuonna 1986. Maakunnan aluekehitysohjelmasa vuonna 1998 tietoyhteiskunta nostettiin yhdeksi kolmesta painopistealueesta. Seuraavana vuonna Pohjois-Karjalan liiton EU:n RISI -ohjelmaan kuuluva tietoyhteiskuntahanke NOKIS laati maakunnallisen tietoyhteiskuntastrategian ”Talkoilla tietoyhteiskuntaan”. Kansalaislähtöisyys oli keskeinen osa tätä strategiaa.

3.3 Hankkeiden synty

Hankkeiden käynnistyessä tehdään paljon valintoja, joita on myöhemmin lähes mahdotonta muuttaa. Jo varhain valikoituvat keskeiset toimijat, samoin muodostuvat hankkeen tärkeimmät yhteistyösuhteet ja toimijoiden roolit, ml. sitoutuneisuus ja vastuunjako. Hanke tulee ikään kuin leimatuksi joittenkin tiettyjen toimijoiden hankkeeksi. Alkuvaiheessa tulevat myös määrittelyksi ne tavoitteet, joita hankkeen ”isännät” haluavat toteuttaa, tai ne ongelmat, joita hankkeen avulla halutaan ratkaista. Jos tässä vaiheessa jää itämään eturistiriitoja, vastuuta koskevia väärinkäsityksiä ja valtakamppailuja, ne todennäköisesti vaivaavat hanketta myöhemmin. Tutkimuskohteena olevien hankkeiden kohdalla jo syntyvaiheessa näkyy, mitkä paikalliset yhteistyön prosessit olivat hankkeita synnyttämässä.

Kainuun Osku -hankkeen taustalta keskeisiksi henkilöiksi voidaan tunnistaa Paltamon kunnanjohtaja, Kuhmon kaupungin kirjastotoimenjohtaja ja Kainuun liiton eKainuu -hankkeen projektipäällikkö. Kuhmossa oltiin tietoisia naapurikaupungissa Nurmeksessa toimineesta Oppiva Ylä-Karjala -hankkeesta, johon Kuhmon sivistyspalvelujen johtoryhmä ja lautakunta olivat käyneet tutustumassa. Ylä-Karjalan hankkeen etenemistä seu

rattiin Kainuussa mielenkiinnolla ja tulokset näyttivät hyviltä. Ylä-Karjalan hankkeen projektipäällikön kanssa käydyissä keskusteluissa oli yhteisesti todettu, että tilausta vastaavanlaiselle hankkeelle olisi Kainuussakin. Vaikka maakunnassa oli ollut aikaisemmin paljon erilaisia tietoyhteiskuntahankkeita, niiden joukossa ei ollut aivan samantyyppistä kansalaisten perusvalmiuksien kehittämishanketta. Malli vaikutti Kainuun kannalta mielenkiintoiselta, etenkin kun paikalliset ongelmat ja lähtökohdat vaikuttivat hyvin samanlaisilta kuin Ylä-Karjalassa.

Sitran etsiessä mahdollisia Oppivat seutukunnat -projektin pilottilueita Kainuussa kartoitettiin, mitkä kunnat olisivat halukkaita mukaan. Halukkuutta ilmeni useammassa kunnasta kuin oli mahdollista ottaa mukaan. Tämän jälkeen mietittiin, missä hanke olisi järkevintä toteuttaa ja missä tarve olisi suurin. Toisaalta tiedettiin, että Sitra halusi mukaan noin 30 000 asukkaan alueen. Paltamo haluttiin mukaan, koska siellä oli tehty eniten taustatyötä ja sillä oli eniten kokemusta tietoyhteiskuntaan liittyvien hankkeiden toteuttamisesta. Aluerajausta täsmennettiin hankkeen valmisteluvaiheessa Kainuun liiton ja Sitran välisissä neuvotteluissa.

Hankkeen valmistelutyö tehtiin Kainuun liiton eKainuu -hankkeessa. Samaan aikaan kun hankesuunnitelmaa laadittiin kiireisesti maakuntaliitossa, Paltamon kunnanjohtaja valmisteli asiaa kuntien kanssa. Yhtään suurempaa yhteistä suunnittelukokousta ei ehditty pitää, vaan suunnitelmasta pyydettiin kommentteja sähköpostilla. Hallinnoijaksi ajateltiin ensisijaisesti jotakin alueen kuntaa, tai mikäli kukaan niistä ei ryhtyisi tehtävään, niin Kainuun liittoa. Vastuun hankkeen vetämisestä otti Paltamon kunta, joka oli jo aiemmin hallinnoinut Kainuun kuntien yhteistä alueverkkohanketta. Sitran johtoryhmä hyväksyi rahoituksen kesäkuun alussa 2001.

Jälkikäteen katsottuna kuntien sitoutumiseen hankkeeseen olisi kannattanut kiinnittää enemmän huomiota jo suunnitteluvaiheessa, vaikka aikataulu olikin kireä. Joitakin kuntien heikompaa sitoutumista ei ehkä vielä huomattu suunnitteluvaiheessa, eikä sitoutumisen merkitystä silloin täysin oivallettu.

Pieksämäen seudun *PiiSavo* -hankkeen valitsemiselle mukaan Osku -hankkeeseen oli ilmeisesti kaksi tärkeää yleistä syytä: Pieksämäen seudun kehitysongelmat (se on syrjäytymisvaarassa oleva alue) ja alueen suuntautuminen sosiaalipuolen osaamiseen. PiiSavon synty liittyy toiseen Sitran rahoittamaan hankkeeseen, Itä-Suomen sosiaalisten innovaatioiden keskuksen eli Iso Inkeen. Tämän hankkeen tehtävänä oli kehittää uusia toimintamalleja sosiaali- ja terveystoimen palveluverkoston ja sitä hallinnoi diakonia-ammattikorkeakoulun (DIAK) Pieksämäen yksikkö. PiiSavo -hankkeen syntymisen kannalta Iso Inke oli ratkaiseva. Sen kautta oli muodostunut yhteys Sitraan. Sitra oli kiinnostunut kahden hankkeen yhteistyön kautta mahdollisesti syntyvistä uusista sosiaalialan kokeiluista. Iso Inken kautta kuultiin myös Oppiva Ylä-Karjala -hankkeesta. Samaan aikaan kun Iso Inke -hanketta valmisteltiin keväällä 2000 kuntien, hoivayrittäjien ja muiden keskeisten tahojen kanssa, kuultiin myös Ylä-Karjalassa toteutetusta tietoyhteiskuntahankkeesta. Ylä-Karjalan hanketta käytiin esittelemässä Iso Inken toimijoille. Iso Inke käynnistyi vuoden 2001 alussa.

PiiSavon suunnitteluprosessia tehtiin laajalla rintamalla. Mukana oli varsin kattavasti alueen eri tahojen edustus. Alueen keskeiset tahot olivat kiinnostuneita seutuverkosta tai seutuportaalista, Sitra puolestaan kansalaisverkosta. Näin suunnitelmaan sisällytettiin sekä seutuverkko että kansalaisverkko, mikä nostaa esiin kysymyksen, oliko molempien verkkojen menestyksellinen rakentaminen realistista kahdessa vuodessa.

PiiSavo -hankkeen suunnitelman teossa keskeisiä henkilöitä olivat Iso Inken projektijohtaja ja pieksämäkeläinen multimediarittäjä, joista jälkimmäinen kirjoitti ja kokosi suunnitelman. Tämä tilanne tarjosi luontevan pohjan PiiSavon ja Iso Inken yhteistyön ideoinnille. Myöhemmin suunnitteluun tuli mukaan kuntien atk-vastaavia ja diakonia-ammattikorkeakoulun atk-suunnittelija, josta tuli myöhemmin hankkeen ensimmäinen vetäjä. Syksyllä 2000 ensimmäinen versio suunnitelmasta käsiteltiin ryhmässä, jossa olivat edustettuina kunnat, työvoimatoimisto, Iso Inke, yrittäjät ja Pieksämäen seudun liitto. Suunnitelman ytimen muodosti kaksi erillistä kärkeä: kansalaisverkko ja

seutuverkko (seutuportaali). Koska Sitra oli ennen kaikkea kiinnostunut kansalaisverkosta, jouduttiin rahoittajan kanssa neuvottelemaan hankkeen sisällöstä. Sitran suuntaan neuvotteluja kävivät hankesuunnitelman kirjoittaja ja Iso Inken projektijohtaja. Suunnitelmaa tarkennettiin vielä keväällä 2001. Hankkeen hallinnoijaksi valittiin diakonia-ammattikorkeakoulun paikallinen yksikkö, koska sillä oli alueen vahvin hankeosaaminen ja hanketta ajateltiin aisapariksi Iso Inken kanssa. Hankesuunnitelma käsiteltiin toukokuussa 2001 Pieksämäen seudun liiton yhteistyöryhmässä, jonka muodostavat seudun kuuden kunnan johtajat. Tästä ryhmästä muodostui runko hankkeen ohjausryhmälle.

Oppiva -kansalaisverkko Pohjois-Karjalassa syntyi pohjoiskarjalaisten kehittäjien tavoitteesta saada vaiheittain koko maakunta kansalaisverkon piiriin. Taustalla olivat luonnollisesti Oppivan Ylä-Karjalan myönteiset kokemukset ja sen laajeneminen Vaara-Karjalaan. Aktiivisimmin tavoitetta veivät eteenpäin Pohjois-Karjalan liitto, Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä ja Ylä-Karjalan hankkeen toteuttajat.

Rahoitusta haettiin ensin Sitran Osku -hankkeesta Joensuu seudulle ja asiaa tunnusteltiin myös Keski-Karjalan osalta. Sitra ei kuitenkaan lähtenyt rahoittamaan uutta hanketta Pohjois-Karjalassa, koska se oli jo rahoittanut Ylä- ja Vaara-Karjalan hankkeita. Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän ja Pohjois-Karjalan liiton Nokis-hankkeen edustajat neuvottelivat Pohjois-Karjalan TE-keskuksen maaseutuosaston kanssa mahdollisuudesta saada kansalaisverkon laajentamiseen EU-rahoitusta. TE-keskuksen hallinnoiman EMOTR:in (Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto) kautta ei kuitenkaan voitu rahoittaa kaupunkialueita, ja näin Joensuu ympäristökuntineen jäi uuden hankkeen ulkopuolelle.

Oppivan suunnitteluvaihe eteni niin nopeasti, etteivät kaikki kunnat olleet varautuneet hankkeen osarahoitukseen budjettejään laatiessaan. Tämä oli ongelma etenkin pienten kuntien kohdalla.

Varsinainen hankesuunnitelma kirjoitettiin Oppivan Ylä-Karjalan avainhenkilöiden perustamassa Glocal Oy:ssä Nurmeksessa. Suunnittelussa olivat mukana koulutuskuntayhtymän suunnittelujohtaja ja Nokis -hankkeen projektipäällikkö, joka

siirtyi myöhemmin hankkeen ensimmäiseksi vetäjäksi. Aluksi hanketta ajateltiin pelkästään Keski-Karjalaan, mutta myös Outokumpu ja Polvijärvi halusivat ja pääsivät siihen mukaan.

Pohjois-Karjalan TE-keskuksen maaseutuosaasto korosti jo valmisteluvaiheessa, että hankkeen tulee toimia yhteistyössä maatalojen tietotekniikkaosaamista edistävän MTO2 -hankkeen kanssa. MTO2 -hankkeen ajateltiin käyttävän kansalaisverkkoa toimintaympäristönään ja maataloilla käyvien neuvojien suunniteltiin opettavan verkon käyttöä ja asentavan siihen tarvittava ohjelman.

Oppiva -hanke käynnistyi toukokuussa 2001. Hanketta suunniteltiin aluksi suoraan Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän alaisuuteen, mutta hallinnointi siirtyi sittemmin sen alaiselle ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen yksikölle.

Taulukko 4. Perustietoja hankkeista.

	Kainuun Osku	PiiSavo	Oppiva
Vastuu-organisaatio	Paltamon kunta	Diakonia-ammattikorkeakoulu	Aikuiskoulutuskeskus
Hankkeen kesto	2 vuotta	2 vuotta	2 vuotta 8 kuukautta
Budjetti	7,8 miljoonaa mk 1,3 miljoonaa €	7,75 miljoonaa mk 1,3 miljoonaa €	8,3 miljoonaa mk 1,4 miljoonaa €
Päärahoittaja	SITRA	SITRA	TE-keskus/ EMOTR
Ohjausryhmä	Kuntien edustus vahva. Ei edustajia yrityksistä tai koulutusorganisaatioista. Miesvoittoinen.	Kuntien johto vahvasti edustettuna. Monipuolinen.	Koulutusorganisaatioiden edustus vahva. Kunnilla yhteisedustus. Monipuolinen.
Erityispiirteitä	Maakuntaliiton tuki (eKainuu). Kuntavetoisuus.	Seutukuntavetoisuus, ei maakunnallista tukea. Hallinnoija DIAK. Kaksi tavoitetta: seutuportaali ja kansalaisverkko. Iso Inke -yhteistyö.	Maakuntaliiton tuki (Nokis). Ei yhteyttä Oskuun. Tiivis vuorovaiutus Ylä-Karjalan ja Oppivan Vaara-Karjalan kanssa.

3.4 Paikalliset toimijat

Jokaisessa kolmessa hankkeessa suunnitelman kirjoittajina käytettiin paikallista tai alueellista asiantuntemusta. Kainuussa käytettiin Kainuun liiton asiantuntijaa (tukenaan Paltamon ja Kuhmon kokemukset), Pieksämäellä paikallista alan yrittäjää (tukenaan sosiaalialan hankekokemusta) ja Oppivan suunnitelma kirjoitettiin Oppivan Ylä-Karjalan toteuttajien perustamassa yrityksessä (tukena Pohjois-Karjalan liiton kokemukset tietoyhteiskuntahankkeista). Suunnitelmien kirjoittajien omat painotukset näkyivät suunnitelmissa. Esimerkiksi PiiSavon suunnitelman toiseksi tavoitteeksi nousi seutuportaali, jota suunnitelman kirjoittajan yritys myöhemmin suunnitteli ja toteutti.

Hankkeiden toteuttamisen kannalta on eduksi, jos keskeiset toimijat saadaan mukaan jo suunnitteluvaiheessa. Avaintoimijoiden näkemysten ottaminen huomioon alkuvaiheessa vähentää ikäviä yllätyksiä myöhemmin. Usein käy kuitenkin niin, että hankkeet suunnitellaan varsin nopeassa aikataulussa.

Projektisuunnitelmaa laadittaessa paikallisten toimijoiden tärkein tavoite on rahoituksen saaminen. Suunnitelmat on luonnollisesti kirjoitettu rahoittajan tavoitteita silmälläpitäen. Tätä itsestään selvyyttä korostetaan ehkä liikaakin projektiosaamisen perusteiden koulutuksessa. Tämä houkuttelee liioittelemaan niitä piirteitä ja pyrkimyksiä, joita hankkeen rahoittajan tiedetään tai luullaan suosivan. Paikallisten pyrkimysten ja rahoittajan tavoitteiden saumassa voi syntyä ongelmia monella tavalla. Rahoittajan tavoitteet voivat jäädä tulkinnanvaraisiksi, paikallisten toimijoiden omat tavoitteet voivat olla epäselviä tai ristiriitaisia, ja rahoittajan ja paikallisten toimijoiden pyrkimykset voivat olla erisuuntaisia. Toteuttajien ja rahoittajien välinen vuoropuhelu voi helpottaa näiden ongelmien tunnistamista ja ratkaisua.

Tutkimuksen kohteena olevien kolmen hankkeen valmisteluvaiheessa rahoittajan kanssa käytiin jokaisen kohdalla neuvotteluja, jotka vaikuttivat hankkeen sisältöön. Kainuun ja Pohjois-Karjalan (Oppiva) tapauksissa keskustelut vaikuttivat hankkeiden aluerajauksiin ja Pieksämäen seudun (PiiSavo) tapauksessa yritettiin löytää tasapainoa kahden eri tavoitteen, kansalaisverkon ja seutuportaalin välille.

3.5 Hanke rakentaa ja hajottaa paikallista yhteisöllisyyttä

Kansalaisverkkojen tarkoitus on luoda välineitä, joilla torjutaan syrjäytymisen uhkia ja autetaan ihmisiä osallistumaan tietoyhteiskuntakehitykseen. Yleisellä tasolla nämä tavoitteet ovat kuultavissa ja luettavissa hankkeiden suunnitelmista ja hankkeiden toimijoiden puheista ja kirjoituksista. Näistä tavoitteista ei kuitenkaan automaattisesti seuraa paikallisen yhteisöllisyyden vahvistumista. Tietoyhteiskuntaan ja verkostotalouteen liittyy myös hyvin vahvaa yksilöiden, ryhmien ja verkostojen kilpailua. Unelma kilpailussa pärjäämisestä ja nopeista voitoista on ollut osa suomalaista tietoyhteiskuntamurrosta ja näitä haaveita yritysten ja sijoittajien menestystarinat ruokkivat. Näin ollen paikallinen menestys tai onnistuminen tulkitaan helposti yksilöiden tai yrityksen menestyksenä eikä paikkakunnan yhteisenä.

Uudet ajatukset ja toimintaideat viittaavat tulevaisuuteen. Niillä voi olla sekä yhteisöä rakentavia että hajottavia vaikutuksia. Ne kutsuvat joukkoonsa ja kokoavat yhteen uudesta ajatuksesta vakuuttuneita ja samalla ne vetävät identiteetin rajaviivaa suhteessa niihin, jotka eivät kuulu tähän kehittäjien joukkoon. Menestys luo yhteishenkeä niille, jotka voivat määritellä itsensä siihen osalliseksi. Menestys voi antaa lisää pontta toiminnalle, uskottavuutta visiolle ja oikeutuksen tuntoa hankkeen nimissä toimijoille. Onnistumiset tuovat mukaan lisää väkeä, edellyttäen, että heidät otetaan mukaan ja heidän mukanaan tuomat uudet voimavarat osataan ottaa käyttöön vahvistamaan toimintaa. Myös epäonnistumiset, joita on jokaisessa hankkeessa, voivat vahvistaa yhteisyyden kokemusta, jos ne osataan muuttaa opetuksiksi, eli sellaisiksi kokemuksiksi, joista viisastuneena verkoston toimintakyky lujittuu. Pahimmillaan epäonnistumiset voivat luonnollisesti myös käynnistää kielteisiä kierteitä, vääristelevää selittelyä, salailua, keskinäistä syytelyä tai vaikkapa syntipukkien hakemista.

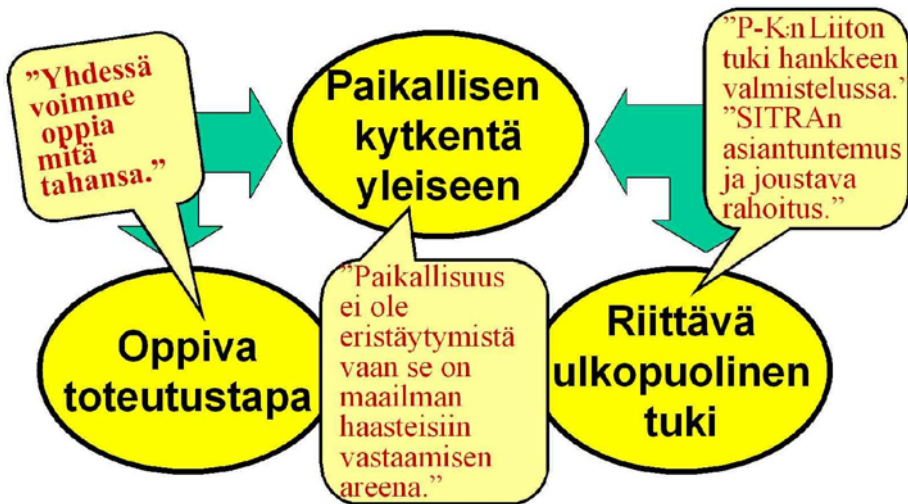
3.6 Yhteisöllisyys Ylä-Karjalan menestystarinassa

Uusien kansalaisverkkohankkeiden etenemisen ongelmat ovat saaneet pohtimaan uudestaan näiden kansalaisverkkojen äidin, Oppivan Ylä-Karjalan menestyksen syitä. Sen menestystarina

oli myös kertomus paikallisen yhteisöllisyyden muutoksesta. On korostettava, että kyseessä oli uudenlaisen yhteisöllisyyden muodostuminen eikä entisen paikallisyhteisön vahvistuminen tai elpyminen. Muutos onnistui tempaisemaan mukaansa entistenkin yhteisöjen jäseniä. Yhteisön eli "meidän ja muiden" rajoja määriteltiin uudelleen. Jopa seutukunnan maantieteelliset rajat menivät uusiksi, kun Ylä-Karjalaan (s.o. perinteisesti Nurmes ja Valtimo) laskettiin mukaan Juuka, mikä ei suinkaan ole Juuan kannalta itsestään selvää. Syntyi poliittisia verkostoja, jotka ylittivät entisiä ryhmien rajoja. Paikallisesta tietoyhteiskunnan rakentamisesta kiinnostuneet löysivät toisensa. Projektin toteuttaminen yhdisti samaan verkostoon ammattioppilaitoksen, paikalliskunnan työttömiä, kansalaisaktiiveja, valtion viranomaisia ja kuntia. Tämä paikallisuuden uudelleen yhteisöllistäminen sai ratkaisevaa tukea ulkopuolelta, etenkin Pohjois-Karjalan Liitosta ja Sitrasta. Hankkeen edetessä sen verkostoon tuli mukaan Joensuun yliopiston tutkijoita ja opinnäytetöiden tekijöitä. Tärkeä osa menestystarinaa oli sitä voimakkaasti kaiuttanut ja rakentanut julkisuus. Esimerkiksi maailmankuulun professori Manuel Castellsin tutustumisvierailu Ylä-Karjalan hankkeeseen sekä sen tuoma julkisuus olivat paikallisen yhteisöllisyyden kannalta paljon merkittävämpi seikka kuin hänen kirjansa ja ajatuksensa.

Paikallinen yhteisöllisyys ei siis tarkoita vain entisten käytäntöjen ja perinteisten yhteisömuotojen jatkumista tai elvyttämistä. Kyse on paikallisen yhteisöllisen elämän aktiivisuudesta ja muutoksesta, voi sanoa sen oppivuudesta, mihin hankkeen nimikin "Oppiva Ylä-Karjala" enteellisesti viittasi.

Yhä edelleen Ylä-Karjalan hankkeen ensimmäisessä arviointitutkimuksessa tunnistetut menestystekijät (ks. kuvio 5) tuntuvat päteviltä. Paikallisuus ymmärrettiin yhteiseksi areenaksi, jossa tulevaisuus haastaa rakentamaan uutta yhteisöllisyyttä. Myös hankkeen innostunut ja yhdessä oppiva toimintatapa rakensivat toimijoiden yhteisöä. Silloin valmista toimintamallia ei oltu vielä keksitty, vaan sitä oltiin hakemassa. Syntyi yhteinen tunne siitä, että ollaan tekemässä merkityksellisiä asioita. Oltiin edelläkävijöitä.

Kuvio 5. Oppivan Ylä-Karjalan menestystekijät.

Näin jälkikäteen arvioiden erityisen tärkeältä näyttää se, että hankkeen saama menestys koettiin paikallisesti yhteiseksi eikä vain yhden yrityksen tai kylän menestykseksi. Vaikka Oppivan Ylä-Karjalan toteuttajat olivat edelläkävijöitä, niin tämä ei eristänyt heitä muista ihmisistä, vaan hankkeella oli paikallisen yhteisön merkittävän osan hyväksyntä ja tuki. Heidän ymmärrettiin etsivän ratkaisuja paikkakunnan yhteisiin tulevaisuuden haasteisiin, joiden edessä niin monet näyttivät olevan neuvottomia. Paikallista hyväksyntää tuki se, että hanke laajensi siihen osallistuvien piiriä. Omista tutuista ja kunnollisista ihmisistä, jotka olivat joutuneet ulkoisten syiden vuoksi työttömiksi, tuli hankkeen kouluttajia. He vetivät uusia ihmisiä verkon käyttäjiksi ja heistä tuli myös hankkeen julkisia edustajia ja puolestapuhujia. Vaikka hanke sai paljon julkisuutta, sen retoriikka säilyi paikallisuuteen ankkuroituna. Hankkeen aktiiveista ei tullut kotipaikkansa hylänneitä kosmopoliitteja, mitä ilmiötä esimerkiksi Manuel Castells pitää verkostotalouden kielteisenä puolena. Kävi pikemminkin päinvastoin. Hankkeen aktiivit korostivat paikallisuuttaan ja asettuivat kiivaasti puolustamaan yksinkertaista, käyttäjälähtöistä, paikallisissa olosuhteissa toimivaa ja paikallisten yhteisöjen tarpeita palvelevaa "junttiverkkoa". Tällaiseen menestykseen paikallisten poliitikkojen ja yleisemmin paikallisten ihmisten on helppo samaistua ja tulla mukaan. Niin kävikin Ylä-Karjalan tapauksessa.

Tämä paikallinen menestyskokemus sai jatkoa, kun kansalaisverkon laajennus- ja jatkohankkeet syntyivät. Näissä alkuperäisen hankkeen toteuttajat saivat nyt opettajan ja asiantuntemuksen viejän roolin. Se vahvisti edelleen Ylä-Karjalan toimijoiden yhteistä edelläkävijyyden kokemusta ja loi taloudellista perustaa toiminnan jatkamiselle. Oppivan Ylä-Karjalan kokemuksen mielenkiintoinen sivujuonne on se, että oikeastaan ainoa vakavasti otettava vastustus ja arvostelu hanketta kohtaan syntyi atk-asiantuntijoiden piirissä. Se syntyi siinä vaiheessa, kun kansalaisverkko alkoi ikään kuin tunkeutua asiantuntijuuden kentälle.

Ylä-Karjalan tapauksesta voi tehdä johtopäätöksen, että siellä syntyi sellainen yhteisöllisyyden muoto, jossa yhdistyi edelläkävijyyden tuoma menestys ja laaja paikallinen hyväksyntä.

Voisi väittää, että jos edelläkävijyyteen ei liity yhteisön hyväksyntää, niin siinä tapauksessa menestys synnyttää kateutta. Tällöin pienetkin epäonnistumiset voivat ruokkia omahyväistä väheksyntää tyyliin: ”kyllähän sen arvasi, ettei siitä kuitenkaan mitään tule”.

Tässä tullaan varsin lähelle Suomen alueellisten kehityserojen kulttuurista selitysmallia, joka perustuu kansanluonteen eroihin. On väitetty, että itäsuomalaisten kateus on yrittämistä lannistavaa, kun taas länsisuomalaisten kateus on kannustavaa. Vaikka tämä kateusteoria on yksinkertaistava, niin sen takaa voi löytyä havaintoja paikallisten yhteisöllisyyksien eroista. Kyse ei ole niinkään kateuden määrästä vaan menestyksen hyväksynnän laadusta. Onko menestys yhteisöllisyyttä rakentavaa vai sitä tuhoavaa? Ovatko menestyksen verkostot avoimia ja mukaan kutsuvia vai suljettuja? Ketä ne rajaavat ulkopuolelle? Yhteisöllisyyttä rakentavat verkostot kutsuvat uusia paikallisia ryhmiä mukaan yhteistyöhön ja niissä on mekanismeja, joitten kautta laajenevat paikalliset piirit voivat osallistua menestykseen.

3.7 PiiSavon, Kainuun Oskun ja Oppivan yhteisöllisyys

Edellä mainitusta näkökulmasta voidaan kysyä, millainen yhteisöllinen hyväksyntä oli Ylä-Karjalan jälkeisten projektien toteuttajilla. Ketä hankkeet mobilisoivat mukaan ja ketä ne jättivät ulkopuolelle? Kenen asialla niiden koettiin olevan? Otetaan esimerkiksi itäsuomalaiset hankkeet.

Päällimmäinen vaikutelma *Kainuun Oskusta* on se, että se oli kuntien ja Kainuun liiton hanke. Aikaisemmin tietoyhteiskuntahankkeita vetänyt Paltamo oli erityisen sitoutunut. Näin ollen hanke kuului paikallisten ja alueellisten viranomaisten kehittämissponsisteluihin, ehkä niiden parempaan päähän. Käytännössä Kainuun Oskun kuntakenttä ei ole kovin yhtenäinen vaan tilanne vaihtelee kunnasta toiseen. Hankkeen etenemiseen kunnissa vaikuttivat henkilökohtaiset kannat ja suhteet ja paikallisen kehittämisen ilmapiiri.

PiiSavo oli osa kahdenlaisia paikallisia yhteistyöprosesseja. Se oli yhtäältä tiivis osa Pieksämäen seudun kuntajohtajien yhteistyötä, joka oli vauhdikkaasti mennyt eteenpäin monella saralla. Seutukunta teki yhteistä kehittämistyötä, mistä tämä hanke oli yksi esimerkki. Myös täältä löytyi pieni tietotekniikkakokeiluja aikaisemminkin harrastanut pieni kunta (Haukivuori), joka oli aktiivinen hankkeen käynnistämisessä ja toteuttamisessa. Haukivuoren kunnanjohtaja toimi ohjausryhmän puheenjohtajana ja kirjastonjohtajasta tuli hankkeen toisen vaiheen projektipäällikkö. PiiSavo -hanke oli samanaikaisesti myös toisen kehittäjäyhteisön osa. Hankkeen taustalla oli sosiaalialan Iso Inken, sitä hallinnoineen diakonia-ammattikorkeakoulun yksikön ja Sitran aikaisempi yhteistyö. Hankkeen ajateltiin tulevan tiiviiksi osaksi tätä yhteistyötä niin, että Iso Inke tuo sisältöä PiiSavoon ja PiiSavo puolestaan tarjoaa verkoston Iso Inkeissä toimiville. Nämä yhteisöllisyyden mahdollisuudet eivät kuitenkaan toteutuneet.

Pieksämäen seudulta voidaan tehdä pari Ylä-Karjalan kanssa rinnakkaista havaintoa. Kummassakin seutukunnassa keskuskaupungit (Pieksämäki ja Nurmes) eivät olleet erikoisen innokkaasti mukana hankkeen toteutuksessa, mutta kummatkin löytyi pikkukunta (Virtasalmi ja Valtimo), joka osasi ottaa hankkeesta suurimman hyödyn. Samanlaista pienen kunnan ketterää ja sujuvaa yhteisöllisyyttä nähtiin Kainuun pienessä Paltamon kunnassa.

Pohjoiskarjalaisen Oppiva –hankkeen toiminta-alue muodostui kahdesta erillisestä seutukunnasta, Keski-Karjalasta ja Outokummun seudusta. Lisäksi hankkeen toimisto sijaitsi maakunnan keskuksessa Joensuussa. Hanke ei asettanut tavoitteeksi näiden kahden seudun välisen yhteisöllisyyden lisäämistä. Yhteisöllisyyttä ja verkostoja rakennettiin paikallisten opilaitosten, joidenkin mikroyritysten ja kuntien eri palveluvirastojen kanssa. Todettakoon, että myös Vaara-Karjalassa, jossa toimii siis Ylä-Karjalan verkon laajennus- ja jatkohankkeita, uusien asioiden kehittämisen painopiste on siirtynyt kuntien palvelujen tuomiseen verkkoon. Voidaan sanoa, että myös pohjoiskarjalaisissa verkoissa yhteisöllisyyden rakentamisen painopiste on siirtynyt kansalaislähtöisestä asiakaslähtöiseen suuntaan. Aikaisemmin verkon kehittäminen oli enemmän kansalaisten vaikuttamis- ja keskusteluareenojen järjestämistä, virtuaalista toritoimintaa ja vertaiskoulutuksen vyörytystä. Nyt on siirrytty kohti viranomaisten ja heidän asiakkaisiin miellettyjen kansalaisten palvelemista.

3.8 Kenelle kansalaisverkon loppuminen olisi menetys?

Seutuverkkojen käyttäjätutkimuksen (Taloustutkimus 2003) mukaan Osku -paikkakunnilla oli tuhansia ihmisiä, jotka kokivat kansalaisverkon hyödylliseksi arjen työvälineeksi. Kiinnostavaa on se, koettiinko kansalaisverkot sitten korvaamattomiksi. Vastaajilta kysyttiin, kuinka suuri menetys olisi verkon loppuminen. Juuri tähän kysymykseen annetut vastaukset heijastelivat selvimminkin verkon kokemista oman paikallisen yhteisön kannalta tärkeäksi, jos ei nyt aivan yhteisön osaksi, niin ainakin sen toimintaa helpottavaksi edellytykseksi. Seuraavaksi eritellään tarkemmin, mitkä ryhmät eri seutuverkoissa pitivät kansalaisverkon lopettamista menetyksenä. Taulukkoon 6 (s. 46) on otettu mukaan ne kansalaisverkkojen vastaajien sosio-ekonomiset ryhmät, joissa yli 55% vastaajista piti verkon lopettamista joko suurena tai melko suurena menetyksenä.

Kansalaisverkkojen toteuttajat saattoivat olla tyytyväisiä siihen, etteivät seutuportaalit tuntuneet niin korvaamattomilta kuin kansalaisverkot. Kansalaisverkon korvaamattomaksi kokevien prosenttiosuus oli suurin, vähintään 60% vastaajista, Oppivan Vaara-Karjalan, Itä-Turun, Nettimaununlan ja Saariston

MEBBin vastaajien keskuudessa. Kaikkein suurimmat kunta-kohtaiset prosenttiosuudet löytyivät alkuperäisen Ylä-Karjalan hankkeen kunnista: Nurmeksessa ja Valtimolla yli 70 % vastaajista ja Juuassa peräti yli 80 %. Juuka on hyvä esimerkki siitä, kuinka verkosta tulee tärkeä paikallisyhteisöjen oma kiistojen kautta. Juuan kunnan johto yritti jättäytyä pois verkkoa ylläpitävistä jatkohankkeista, mutta joutui perääntymään verkon aktiivisten puolustajien edessä. Tällöin alueella käytiin julkinen keskustelu siitä, mitä kaikkea kansalaisverkon loppuminen merkitsisi.

Miesten ja naisten suhtautumisessa verkon menetykseen ei ollut kokonaisuutena eroa (53 %) mutta eri ikäisten vastaajien kohdalla oli. Nuorista aikuisista (20 - 29 v.) vain yksi kolmasosa koki verkon loppumisen menetyksenä ja yli kuusikymppisistä vastaavasti yli kaksi kolmasosaa.

Myös eri sosio-ekonomisessa asemassa olevien vastaajien kohdalla löytyi eroja. Verkon lopettamisen kokivat menetyksenä etenkin eläkeläiset ja maanviljelijät, samoin selvästi yli puolet kyselyyn vastanneista yrittäjistä, työttömistä ja osa-aikaisista. Tuloksia voisi tulkita niin, että perinteisemmän paikallisen identiteetin edustajat pitävät verkon loppumista suurempana menetyksenä kuin löyhiin ja joustaviin yhteisöihin kiinnittynyt nuorempi polvi.

Tutkimuksen kohteena olevissa itäsuomalaisissa kansalaisverkoissa vastaukset olivat hyvin samanlaisia kuin verkoissa yleensä. Vastanneista noin puolet (51-52%) koki verkon lopettamisen menetyksenä. Iäkkäiden keskuudessa prosenttiosuus oli suurempi kuin nuorempien keskuudessa.

Näyttää siltä, että lyhyessäkin ajassa Oskut onnistuivat taivottamaan joitakin kansanosia kaikilla paikkakunnilla: verkkoa aktiivisesti käyttävät eläkeläiset kokivat kansalaisverkon tärkeäksi, samoin usealla paikkakunnalla esimerkiksi maanviljelijät tai työttömät. Lopettamisen uhka koettiin kipeimmin siellä, missä paikalliset yhteisöt olivat olleet muutenkin aktiivisessa liikkeessä. Näissä tapauksissa kansalaisverkot ilmeisesti onnistuivat tunnistamaan paikallisen yhteisöllisyyden kehitystarpeita ja tarjosivat osallistumisen välineitä, uusia areenoita, käsitteitä, symboleita ja yhteisiä tavoitteita ja visioita.

Taulukko 5. Kenelle verkko on korvaamaton?

Niiden vastaajien osuus (%), jotka pitivät kansalaisverkon lopettamista suurena tai melko suurena menetyksenä.

	Oppiva Vaarakarjala	Kainuu	PiiSavo	Oppiva	Pohjois-Lappi
Kaikki vastaajat	69 %	52 %	51 %	51 %	47 %
Maatilayrittäjä	86 %			56 %	100 %
Muu yksityisyrittäjä	81 %			56 %	59 %
Palkansaaja kokopäivätyössä	70 %	58 %			
Palkansaaja osapäivätyössä	84 %				
Työtön tai Lomautettu	70 %	57 %			
Omaa kotitaloutta hoitava	83 %	67 %	67 %		
Eläkeläinen	82 %	57 %	79 %	76 %	57 %
Äitiys- tai vanhempainlomalla	73 %	71 %			
Opiskelija tai koululainen	60 %				

	Itä-Turku	MEBB (Saaris-to)	Nettimaunula	Kehä 5	ePäijänne
Kaikki vastaajat	64 %	60 %	60 %	56 %	50 %
Maatilayrittäjä	100 %			69 %	
Muu yksityisyrittäjä			57 %		
Palkansaaja kokopäivätyössä		59 %	57 %		
Palkansaaja osapäivätyössä	80 %	68 %	62 %	62 %	
Työtön tai Lomautettu	70 %	64 %	62 %	56 %	72 %
Omaa kotitaloutta hoitava	100 %				
Eläkeläinen	69 %	71 %	62 %	64 %	75 %
Äitiys- tai vanhempainlomalla		60 %	80 %		
Opiskelija tai koululainen	89 %	56 %	71 %	56 %	

Nettikyselyaineisto: Seutuverkkojen käyttäjätutkimus 2003. Sitra, Oppivat seutukunnat. Taloustutkimus Oy.

3.9 Paikallisuutta kannattelevat kehittämissyhteisöt ja arkielämä

Edellä esitetyn perusteella syntyy sellainen kuva, että paikallisuus voi esiintyä kahden tyyppisen yhteisöllisyyden osana. Yhtäältä se on osa julkista ja hyvin julkisuudessa näkyvää hallintoa ja kehittämistoimintaa. Itse asiassa paikallisuus on välttämätön osa uudenlaisten kehittämissyhteisöjen ohjelmia ja kehittämisen ammattilaisten ajattelua. Paikallisuus on kehittämissyhteisöissä se konteksti, missä ohjelmat toteutetaan, se missä kohderyhmät asuvat ja elävät, ja se areena, missä ohjelmat kohtaavat muiden ohjelmien ja hallintosektoreiden toimijoita. Näistä kohtaamisista voi syntyä tarvetta koordinoida, mutta tavallisesti koordinaatio ei yleensä tapahdu paikallisesti vaan asiantuntijoiden piirissä. Paikallisuus edustaa usein myös maallikkokokemuksesta asiantuntijoiden vastakohtana.

Toinen yhteisöllisyyden paikallinen muoto näyttää yhteensulautuvan arjen kanssa. Se on elämän välttämättömyyksien hoitoa, sujuvia rutiineja ja itsestäänselvyyksiä, joita ei edes tarvitse sanoa ääneen. Elämme sanoilla ilmaisemattomien tapojen ja olettamuksien matalassa kulttuurissa.

Paikallisuus on se areena, jossa kehittämissyhteisöjen menestystarinoiden yhteisöt voivat parhaassa tapauksessa saada arjen maanläheisten yhteisöjen tuen ja hyväksymisen.

4 Teknologian käyttöönotto kehittämisen tavoitteena

Uusia teknologioita käyttöön otettaessa ei yleensä ole tunnistettu teknologisen kehityksen sosiaalista puolta. Uudet teknologiat tarjoavat uusia mahdollisuuksia, mutta emme etukäteen tiedä mitä niistä otetaan laajemmin käyttöön vai otetaanko niitä ollenkaan. Tunnettuja esimerkkejä teknologian käytön vaikeasta ennakoitavuudesta ovat tekstiviesti, wap-puhelimet ja digitaalinen televisio. Tuskin kukaan etukäteen osasi aavistaa, miten suosituksi arjen viestintävälineeksi tekstiviestit tulevat. Vastavasti wap-puhelimiin ja digitaaliseen televisioon luotiin etukäteen liikoja odotuksia niiden käytöstä ja merkityksestä ihmisten arjessa.

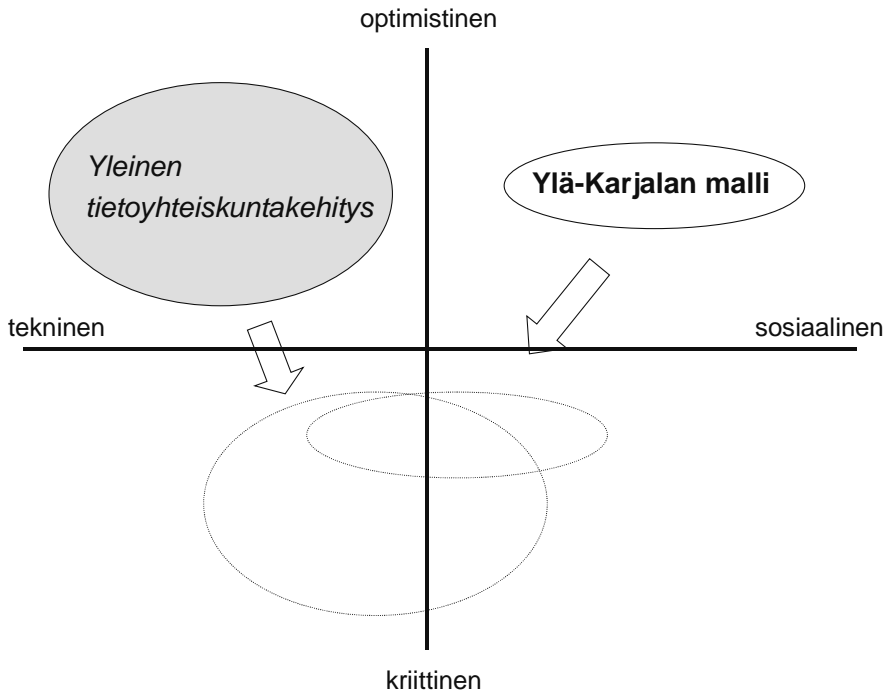
Oppivan Ylä-Karjalan menestystä voisi tulkita niin, että siinä teknologinen ratkaisu ja sosiaalinen tilaus kohtasivat. Verkon myöhemmissä laajenuksessa ja uusissa hankkeissa on törmätty ongelmiin, jotka näyttävät paradoksilta: vaikka teknologinen ratkaisu toimisi valtaosalle aloittavia käyttäjiä, sitä pidetään vanhentuneena atk-taidoissa pidemmälle ehtineiden parissa.

4.1 Sosiaalisen ja teknologisen kehityksen paradoksi

Olisiko niin, että vain hyvin harvoin sosiaalinen ongelma tai niin sanottu sosiaalinen tilaus ja teknologian tarjoama ratkaisu todella kohtaavat samassa paikassa ja samaan aikaan? Jospa Ylä-Karjalan menestys olikin poikkeus ja yläkarjalaisen toimintamallin myöhemmän käyttöönoton ongelma on vain paluuta normaalitilaan, jossa valitsee sosiaalisen ja teknologisen kehityksen paradoksi: *Innovaatio, joka on teknologisesti mahdollinen, ei ole sosiaalisesti hyväksytty. Innovaatio, joka on sosiaalisesti hyväksytty, on teknologisesti vanhentunut.*

Hankkeet ovat sidoksissa toteutusajankohtansa virtauksiin ja ilmiöihin. Ylä-Karjalan hanke käynnistyi samaan aikaan, kun sähköpostin käyttö yleistyi ja Suomessa vallitsi luja usko uuden teknologian tarjoamiin mahdollisuuksiin. Ylä-Karjalan hanke epäilemättä hyötyi tästä yleisestä teknologiauskosta ja myönteisyydestä. Ylä-Karjalan hanke kuitenkin myös erosi tuon ajan

tietoteknisten hankkeiden valtavirrasta. Siinä missä valtaosassa hankkeita nojaututtiin kasvukeskuksiin sekä keskityttiin huiputeknologiaan ja korkeaan osaamiseen, Oppivan Ylä-Karjalan perustana oli syrjäisen alueen paikallisten ihmisten taidot ja niiden kehittäminen. Hanke haki sosiaalisia innovaatioita ja uusia yhteistyön ja yhteyksien muotoja. Se myös nojautui vahvasti paikalliseen käyttämättä jääneeseen inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan.

Kuvio 6. Ilmapiirin muutos tietoyhteiskuntakehityksessä ja Ylä-Karjalan toimintamallin toteutuksessa.

Uusien kansalaisverkkohankkeiden toteuttamisen aikana yleinen ilmapiiri muuttui teknologiauskosta epäilyksi ja "teknologiakuplan" kriitikiksi. Usko teknologian tarjoamiin mahdollisuuksiin väheni, visiot tulevaisuudesta korvattiin kriittisillä pohdintoilla esimerkiksi siitä, miksi sähköisiä palveluja ei ole syntynyt tai miksi käyttäjät eivät ole ottaneet niitä omakseen. Epäilemättä tämä ilmapiirin nopea muutos vaikutti myös Oskujen toimintaedellytyksiin. Aikanaan Ylä-Karjalan hanke poikkesi

sosiaalisten lähtökohtiensa ansiosta tietoyhteiskuntakehityksen valtavrasta. Nyt yleinen ilmapiiri on tullut käyttäjä- ja asiakaslähtöisemmäksi ja voidaan todeta, että uudet kansalaisverkko-hankkeet ja yleinen ilmapiiri ovat lähentyneet toisiaan.

4.2 Hyvän käytännön siirtämisestä paikallisen oppimisen tukemiseen

Sitran Oppivat seutukunnat -hankkeen keskeinen merkitys oli, että se rakensi ja vahvisti kansalaislähtöistä ja paikallista näkökulmaa tietoyhteiskunnan kehittämisessä. Valtakunnallisesti näiden näkökulmien huomioiminen kehittämisen valtavrassa ei ole ollut mitenkään itsestään selvää. Tässä tutkimuksessa tarkastelluilla kolmella hankkeella on ollut vaikutuksia paikalliseen toimintaympäristöön, esimerkiksi kuntien työhön ja imagoon. Hankkeiden pelkkä olemassaolo on käynnistänyt keskustelua tietoyhteiskuntakehityksestä ja sen merkityksestä oman paikkakunnan kannalta. Jokainen hanke on tuonut tekijöilleen myönteistä julkisuutta ainakin maakunnallisissa ja paikallisissa tiedotusvälineissä.

Oppivan Ylä-Karjalan mallin onnistunut omaksuminen uudella alueella edellyttää, että sen avulla ratkaistaan jokin tiedostettu ongelma paremmin kuin aikaisemmin (vrt. Eskelinen 1998, 195). Tällainen tarve on selvästi ollut olemassa tavallisten kansalaisten tietotekniikan koulutuksen osalta kaikkien hankkeiden toiminta-alueilla.

Yhteiskunnan nopea muuttuminen voi johtaa myös uudentyyppisiin ihmisten perustarpeisiin. Esimerkiksi kaikille avoimet maksuttomat internet-pisteet tietokoneineen ja verkko-yhteyksineen, käyttäjäkoulutus ja paikalliset sähköiset palvelut voivat olla lähitulevaisuuden peruspalveluita, siinä missä terveydenhoito, päivähoido ja peruskoulutus tänä päivänä (Turunen 2003).

Osku -hankkeessa pyrittiin siirtämään Ylä-Karjalan menestykseksi osoittautunut toimintamalli uusille alueille. Hyvän käytännön tai innovaation siirtämisessä törmättiin tietotekniikan käyttöönoton uusiin tilanteisiin. Oskujen tärkeä opetus on, että menestystarina on ainutlaatuista, se ei ole pysyvä olotila ja sitä on sellaisenaan vaikea siirtää. Siksi menestystarinan siirtämisestä tärkeämpää on paikallisen oppimisen tukeminen. Tiivistäen voi

kin sanoa, että menestystarinoita ei voi kopioida mutta niistä voi oppia ja saada ideoita, jos paikalliset toimijat osaavat niitä omaksua ja sulatella omien tavoitteidensa mukaisen toiminnan osaksi.

4.3 Tietotekniikan arkistuminen

Aikaisemmin todettiin, että seutuverkkojen aktiivikäyttäjä ei ole tyypillisesti nuori nörttimies. Tietotekniikan monet käyttötavat, kuten sähköposti, internet ja vaikkapa pankkipalvelut ovat arkistuneet. Niistä on tullut rutiineja, joita ei juuri edes huomata muulloin kun ne eivät toimi.

Tietoverkkojen arkistumisen tulkintaa tukevat muutamat muutkin seutuverkkojen käyttäjätutkimuksen tulokset (Talous-tutkimus 2003). Yksi silmiinpistävä tulos oli se, että vain muutamalla paikkakunnalla seutuverkon koettiin vahvistaneen asuinyhteisöön kuulumisen tunnetta. Varsinaista virtuaalisten yhteisöjen huumaa ei seutuverkoissa juuri koeta, eikä niissä käydä paljoa innostavia keskusteluja tai, mikä voi olla yllättävää, edes saada uusia tietoja omasta paikkakunnasta. Sitä vastoin vastaajien valtaosa pitää tärkeänä, että verkosta saadaan arjen käytännöissä ja asiainnissa tarvittavia tietoja, kuten virastojen yhteystietoja, tietoja aukioloajoista, asioiden hoidosta ja tehdyistä päätöksistä. Osalta vastaajia löytyy myös valmiuksia asioida verkon kautta ja ehkä myös vaikuttaa paikkakunnan asioihin, kunhan verkon käytöstä ei tarvitse maksaa paljoa.

Tietotekniikan arkistumisella on monenlaisia vaikutuksia. Arjen asiat ovat rutiineja, jotka muuttuvat itsestään selviksi. Tekniikkaa sulautuu osaksi monenlaisia muita prosesseja, jotka eivät ole luonteeltaan teknisiä vaikka tekniikka on niissä välttämätöntä. Esimerkiksi, tekniikkaa kehitetään osana kaupallisia projekteja (kulutustuotteiden valmistusta, asiakkuuden hallintaa), osana hyvinvointivaltion kehittämistä (julkisten palvelujen uudenlainen tuottaminen, kansalainen asiakkaana), ja osana kansalaiskeskustelua ja poliittista vaikuttamista.

4.4 Tietoyhteiskuntapolitiikan heimot

Aikaisemmin yhteisöllisyyden ja paikallisuuden suhdetta tarkasteltaessa esitettiin johtopäätös, että parhaassa tapauksessa

paikallisen kehittämisen tavoitteen ympärille muodostunut yhteisö ja sen menestystarina voivat saada tuekseen arjen (hiljaistenkin) yhteisöjen hyväksynnän ja tuen.

Tätä ajatusta voisi soveltaa jossain mielessä kansallisen tason tietoyhteiskuntakehitykseen. Suomalaisen tietoyhteiskunnan tilaa tarkasteltiin monipuolisesti Sitran ja Tietoyhteiskuntainstituutin järjestämässä seminaarissa "Tietoyhteiskunta maitohapoilla?" (4.12.2003, Helsinki). Seminaariin kokoontunut asiantuntijoiden kärkijoukko iloitsi siitä, että tietoyhteiskuntapolitiikassa on onnistuttu ylittämään kuilu "tietohallintoheimon" ja "tietoyhteiskuntaheimon" välillä. Vaikka siellä täällä voi vielä nähdä teknologiavetoiseen toimintaan uskovia, niin silti hyvin laajasti on omaksuttu käsitys, että tärkeintä on teknologian käyttöönottoaminen ja parempi soveltaminen. Innovaation käsittekin on laajentunut teknisestä keksinnöstä käyttämiseen ja jopa sosiaalisiin innovaatioihin.

Tämän uuden ja yleisen käyttäjälähtöisen ajattelun sisällä on kuitenkin vallalla hyvinkin erilaisia tapoja ymmärtää se, mihin teknologiaa voitaisiin ja tulisi käyttää. Kyseisen seminaarin keskustelussa saattoi tunnistaa kolme yleistä tietoyhteiskunnan kehittämisen puhetapaa, joihin liittyy myös kolme eri tulkintaa tietotekniikan käyttäjästä. 1) *Tuottavuutta* tavoittelevat toteavat, että hyvinvoinnin kannalta ei riitä, että osataan valmistaa ja viedä teknologiatuotteita. Suomen kilpailukyvyyn kannalta tärkeää on kohottaa muiden talouden sektorien tuottavuutta ottamalla tietotekniikkaa käyttöön. Tietotekniikan käyttöä koskevissa kansainvälisissä vertailuissa Suomi on keskitasoa. Tässä tulkinnassa teknologian käyttäjä on tavaroiden ja palvelujen tuottaja, jonka tulisi olla entistä tehokkaampi, joustavampi ja innovatiivisempi. 2) Toinen ryhmä haluaa kehittää suomalaisen tietoyhteiskunnan *julkisia verkkopalveluja*. Kehittämällä verkkopalveluja voidaan saada aikaan säästöjä palvelujen tuottamisessa (ainakin pitkällä tähtäimellä), asiakkaiden yhteydenottoa tehdään joustavammaksi ja enemmän itsepalveluun perustuvaksi ja samalla voi syntyä uusia palveluinnovaatioita. Tässä ajattelussa paikalliset ihmiset ovat asiakkaita ja hallinto haluaa kehittää heidän asiakaskäyttäytymistään. 3) Kolmas tietoyhteiskuntakehittäjien "heimo" haluaa tietotekniikan käyttöönoton parantavan *kansalaisten osallistumismahdollisuuksia*, ilmaisuvaihtoehtoja ja yhteisöllisyyden muodostamista. Tässä ajattelussa käyttäjälähtöisyyden tulisi tarkoittaa kansalaislähtöisyyttä ja

"kanssalaisuutta". Ihmisiä pitäisi tukea ottamaan uuden teknologian mahdollisuuksia oman itseilmaisunsa ja vaikuttamisen käyttöön.

Näiden kolmen eri ajattelutavan tapa määritellä paikallisen ihmisen rooli käyttäjänä on siis erilainen. Ei ole kuitenkaan vaikeaa havaita, että olisi suuri vahinko jos nämä ajattelutavat alkaisivat tukahduttaa toisiaan, kun ne selvästikin täydentävät ja tarvitsevat toisiaan. Jos tuottavuus on huonoa, syntyy vähän tuloja ja verotuloja. Jos julkiset palvelut ovat huonoja, syntyy tuhlausta ja tyytymättömyyttä. Jos kansalaisten arki käy hankalaksi, jos osallistujat ja vaikuttajat kaikkoavat, niin tietoyhteiskunta jäykistyy yksiulotteiseksi ja huonolaatuiseksi hierarkiaksi. Silloin koko tietoyhteiskuntakehityksen hyväksyntä ja poliittinen tuki rapautuu ja suomalaisen tietoyhteiskuntaprojektin eliitiltä katoaa moraalinen selkäranka ja oikeutuksen tunto. Tietoyhteiskunnan hyväksyntä ja poliittinen oikeutus ovat välttämättömiä, jotta yksittäisen yrityksen, paikkakunnan tai ryhmän menestys koettaisiin osaksi suomalaisten yhteistä menestystarinaa.

Lähteet

Eskelinen, Ossi (1998). *Peukalo keskellä kämmentä, pikkuhiljaa perusparantamalla. Evaluaatio valtion 1980-luvun perusparannuslainajärjestelmästä*. Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis, Vammala.

Keränen, Heimo (1998). *Työ ja paikka. Etätyön kehittymislähtökohdat Kainuussa*. Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, Kajaani.

Oksa, Jukka & Jarno Turunen (2000). *Paikallinen kansalaisverkko – Oppivan Ylä-Karjalan arviointitutkimus*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 5/2000, Joensuu.

Oksa, Jukka & Jarno Turunen (2002). *Oppivan Vaara-Karjalan arviointitutkimus*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja N:o 1/2002, Joensuu.

Puhakka, Janne & Petri Virtanen (2002). *OSKU – Oppivat Seutukunnat. Kansalaisten tietoyhteiskuntaan paikallisin voimin*. Net Effect Oy. Väliraportti, toukokuu 2002.

Sandberg, Siv & Sam Grönholm (2002). *Oppivat seutukunnat – Oppivatko seutukunnat? Yhteenveto Oppivat seutukunnat – projektin väliarvioinnin tuloksista* (luonnos).

Taloustutkimus Oy (2003). *Seutuverkkojen käyttäjätutkimus 2003*. Sitra / Oppivat seutukunnat.

Turunen, Jarno (2003). *Paikallisten verkkojen kutojat: Kun kehittämishanke ja kunta kohtaavat*. SITRA, Kärkiverkosto. <http://www.karkiverkosto.fi>, 20.3.2003.

Tekijöiden aikaisempia julkaisuja aiheesta

Oksa, Jukka & Jarno Turunen (2002). ***Paikallinen tietoverkko oppivan aluepolitiikan mallina.*** Teoksessa Sivonen, Seppo (toim.): Yhteisö kehittämisen kentällä, 191-202. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Joensuu.

Tiivis yleisesitys Ylä-Karjalan toimintamallista, onnistumisen syistä ja mallin keskeisimmistä kokemuksista.

Oksa, Jukka & Jarno Turunen (2002). ***Oppivan Vaara-Karjalan arviointitutkimus.*** Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja N:o 1/2002. Joensuu.

Raportissa tarkastellaan kansalaisverkon jatkoa Ylä-Karjalassa, verkon laajenemista Vaara-Karjalaan, kansalaisverkon käyttöä ja käyttäjiä sekä verkon suhdetta kuntiin ja yrityksiin.

Oksa, Jukka & Jarno Turunen (2001). ***Local Community Net as a New Model of Regional Policy in Finland.*** In Bærenholdt, Jørgen Ole & Nils Aarsæther (eds.): Transforming the Local. Coping Strategies and Regional Policies, 175-188. Nordic Council of Ministers. Copenhagen.

Englanninkielinen tiivis yleisesitys paikallisesta tietoverkosta uutena aluepoliittisena mallina.

Turunen, Jarno (2001). ***Kansalaisverkko kunnallisvaalien keskusteluareenana.*** Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/2001, 232-240.

Artikkelissa pohditaan kansalaisverkon roolia ja käyttökelpoisuutta poliittisena keskustelun areenana vuoden 2000 kunnallisvaaleissa.

Oksa, Jukka & Jarno Turunen (2000). ***Paikallinen kansalaisverkko - Oppivan Ylä-Karjalan arviointitutkimus.*** Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 5/2000. Joensuu.

Menestystarinaksi muodostuneen Ylä-Karjalan hankkeen arviointitutkimus. Raportissa arvioidaan hankkeen yhteiskunnallista merkitystä, vaikutusta ja kokemusten siirrettävyyttä.

Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja
University of Joensuu, Reports of the Karelian Institute

Sarjan nimi vuoden 2001 loppuun saakka
Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita
University of Joensuu. Karelian Institute. Working Papers

- 1/2003 Hannu Huuskonen (toim.): Pamilon voimalaitoksen kolmannen koneyksikön käytön velvoitetarkkailu 1998–2002.
- 2/2003 Arja Jolkkonen, Mikko Haarala ja Pertti Koistinen: Varkauden talousalueen työmarkkinat ja naisten työllistymismahdollisuus.
- 3/2003 Heikki Simola, Markku Viljanen ja Arkady Yu. Terzhevik (eds): Proceedings of the Workshop on Monitoring, Typology, Ecological Classification and Assessment of the State of Large Lakes.
- 4/2003 Hannu Huuskonen (toim.): Pielisjoen ja Pyhäselän velvoitetarkkailu 1982–2002.
- 1/2004 Tiina Soininen: Moniammatilliset toimintamallit ikääntyvien työllistymisen tukena. Kokemus eduksi -projektin arviointi.
- 2/2004 Anna-Liisa Holopainen ja Markus Leppä (toim.): Lieksanjoen ja Pielisen Mönninselän vuosien 1983–2003 yhteistarkkailu.
- 3/2004 Markku Viljanen and Larisa Shirenko (eds): Proceedings of the Workshop on Sustainable Use, Management and Development of Lake Ladoga Basin.
- 4/2004 Markku Viljanen (ed.): Sustainable Use, Management and Monitoring of Fish Resources in Lake Ladoga.
- 5/2004 Paul Fryer (ed.): Euregio Karelia and the Future of Cross-border Co-operation.
- 6/2004 Hannu Huuskonen: Kalojen elohopeapitoisuus Jänisjoen vesistöalueella.
- 7/2004 Ville Kuittinen ja Markku J. Huttunen: Suomen biokaasulaitosrekisteri VII.
- 8/2004 Vesa Puuronen: Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta tienhaarrassa.
- 9/2004 Helena Haakana, Hannu Huuskonen ja Markku Viljanen: AHTI – ahvenen tehokalastus isoilla järvillä: saaliin jatkojalostus ja muikkukannan elvyttäminen. Loppuraportti.
- 10/2004 Jukka Oksa ja Jarno Turunen: Menestystarinaa ei voi kopioida. Itäsuomalaiset kansalaisverkkokokeilut Ylä-Karjalan opissa.

MENESTYSTARINAA EI VOI KOPIOIDA

Itäsuomalaiset kansalaisverkkokokeilut Ylä-Karjalan opissa

Raportissa tarkastellaan, miten hankalaa on siirtää jossakin yhdessä paikasta onnistunutta toimintamallia toiselle paikkakunnalle. Itäsuomalaisia esimerkkejä paikallisista projekteista ovat Pieksämäen seudun Piisava, Kainuun Osku ja Pohjois-Karjalassa toteutettu Oppiva kansalaisverkko. Niissä sovellettiin Oppiva Ylä-Karjala -hankkeessa luotua kansalaisverkon mallia. Raportin kirjoittajat Jukka Oksa ja Jarno Turunen ovat Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen tutkijoita, jotka ovat aikaisemmin tehneet arviointitutkimukset Oppiva Ylä-Karjala ja Oppiva Vaara-Karjala -projekteista. Nyt he erittelevät Ylä-Karjalassa syntyneen menestystarinan muualle siirtämisen haasteita ja ongelmakohtia sekä kommentoivat yleisemminkin viimeaikaista suomalaista tietoyhteiskuntakehitystä paikallisen kehittämistoiminnan näkökulmasta.

